

## Egoeraren definizioa

### 1. DEFINIZIO OBJEKTIBOA ETA DEFINIZIO SUBJEKTIBOA

Komunitate Autonomoaren barruko euskararen egoera, ezin defini daiteke, objektiboki hitzgeitekoko, minoritario, zatikatu eta diglosia marginalekoa bezala baino. *Minoritaria*, portzentaia eska-seko pertsona-kopuru batek bakarrik ezagutzen eta erabiltzen duelako, eta baita oso eremu estuetara mugatua dagoelako ere. *Zatikatua*, dialektotan banatua dagoelako, geografikoki jarraipenik gabe, etena alegia, alfabetatze-maila eskasarekin, eta batez ere erabiltzen duten gizabanakoez eta gizataldeek etendura handiko denboraldi eta instantzietara murriztua daukatelako beren erabileran. *Diglosia marginaleko* egoeran azkenik, tribunal, unibertsitate, telebista eta abar bezalako prestigio eta botere sozialeko eremuetatik desterratua aurkitzen delako, alegia.

Orain, euskararen egoerari buruzko definizio objektibo hau bezain garrantzizkoa eta erreala da

Komunitate honetan bizi diren gizabanakoek berek formulatzen duten definizio subjektiboa. Euskararen egoera errealar buruzko definizio subjektibo horretaz ihardungo gara kapitulu honetan <sup>1</sup>.

### 1.1. Euskararen superbizipena

Amaren seme guztiak ados daude euskara hizkuntza minoritario dela aitortzeko orduan; minoritarioa bai ezagutzen duten pertsonen kopuruarengatik eta minoritarioa baita berorren erabilera sozialarengatik ere. Irratia eta prentsa bezalako komunikabideetan duen eguneroko presentziak, eta orobat merkataritza edo laneko arloetan, edo kultura eta kirolekakoetan, ez du beste eritzi sendogotarako lekuri ematen. Espazio geografiko zabal askiak eta hiri-gune ez txikiagoak nabarmenki urrunduak aurkitzen dira euskararen ezagupenetik. Gertakari bat da hori, eta erreala ezezik begiekin ikusi eta hatzaparrekin hartu eta arrak bete-beteaz hazta daitekeena gainera.

Hain erraz ikusi eta hazta ezin daitekeena, ordea, euskara minoritario hori zein baldintzen pean aurkitzen den da, hau da, bere tratu sozialean jasaten duen guttiengo sozial hori menperagaitza den, ala derrigorrez eta inongo erremediorik gabe suntsitu beharreko legeren bat bere gainean hari batetik zintzilik duen. Puntu honetan aurkitzen da, hain zuzen, bertako biztanleriaren baitan halako adosezintasun posible bat, hots, batzuen eritzi gero eta zabaltzenago doan guttiengo bat den bitartean, beste batzuentzat suntsipen eta heriotzerako atzeraezinezko prozesu bat dateke. Izan ere, biztanleriaren parte batek baikorra bezala definitzen bait du euskararen egoera, beste batek ezkorra bezala ikusten duen bitartean.

Begien bistan dago, euskara euskal biztanleriaren % 80 baino gehiagorentzako, ez dela (Unamunok esan eta Amado Nervok errepikatu, eta oraindik orain Ortiz Alfauk gogoratzen zigun bezala) nabarmenki amildegian behera doan edo filologoekin jakin-mina asetzeko dagoen fenomeno sozial minoritario bat <sup>2</sup>.

Ia inortxok ere ez du sinesten, Arabako herrialdeko % 25 bat kenduz gero, euskara moda iragankor bat denik eta euskarari urte gutxiren batzutatako bizitza geratzen zaionik. Euskara, gehien ge-

hientzat, gertaera sozial bat da, eta ez bakarrik menperaezina eta atzeraezina, aitzitik, nabarmenki hedatzen ari dena baizik. Euskara

	Araba		Bizkaia		Gipuzkoa	
	A*	D*	A	D	A	D
— Euskararen egungo egoerak sekulako ahultasuna du .....	12,4	74,-	14,4	74,7	8,2	75,1
— Euskarari bizitzako oso urte gutxi geratzen zaizkio.....	2,7	89,2	2,-	93,-	3,7	89,-
— Ezinezkoa da euskarak iraun ahal izatea gaztelaniaren indar eta saka handiagoaren aurrean..	6,5	85,2	4,7	88,7	4,5	86,2
— Euskararen iraupenaz edo kontserbazioaz lau txoriburu bakarrik kezkatzen dira.....	3,2	90,5	1,8	95,2	3,2	91,9
— Nahiz eta batzuek, eta Eusko Jaurlaritza bera ere barne, senperrenak eta gehiago egin, ez dute inoiz lortuko jendeak euskara ikas dezan ..	7,2	80,9	5,9	87,7	5,2	85,2
— Orain modan dago euskara mintzatzea, baina ez dut uste luzarorako izango denik .....	1,5	89,7	5,-	89,2	4,4	87,-
— Euskararen birreskurapenaren kontu guzti honek ez dut uste asko iraungo duenik .....	25,7	57,7	5,2	89,7	5,5	85,5
— Badirudi geroz eta jende gehiago mintzatzen dela euskaraz .....	89,7	1,5	93,2	3,5	89,9	3,-
— Euskara indartzen ari da azken urteotan.....	89,4	3,9	93,-	2,2	89,7	3,5
— Euskara terrenoa irabazten ari da gaztelaniaren parean.....	80,-	4,8	83,7	5,7	82,4	7,7
— Ez du ezerk ez inork eragotziko euskararen superbizi.....	72,7	11,2	83,2	6,9	83,-	5,5
— Gero eta kezka gehiago dago euskaraz mintzatzeko eta ikasteko.....	87,7	4,4	91,2	2,7	90,2	2,5

\*A = Akordioa

\*D = Desakordioa

indartzen ari da eta terrenoa irabazten gainera, eta egunetik egunera gero eta ugariagoak dira beraz interesatzen direnak eta eguneroko elkarrizketan erabiltzen dutenak.

## 1.2. Euskara mezuen komunikatzaile

Hizkuntza ororen, eta, beraz, euskararen funtsezko funtzioetako bat, mezuak kodetu-transmititu-deskodetzeko tresna bezala balio izatea da.

Hizkuntza batek zenbat eta orokorkiago bete funtzio hori, hainbat eta handiagoa izango da bere perfektzioa. Ez da falta izan euskarari zientzi mailako edota baita arte edo kultur mailako mezuak transmititzeko ahalmena ukatu izan dionik.

Batez ere, ahalmen hori, gaztelaniarekiko konparazioan ukatu izan zaio, esanez, gainera, noski hizkuntza honengandik, hitz, esaldi eta joskera-forman kode batzuk baino gehixeago maileguz hartu behar izan dizkiola<sup>3</sup>.

Ideologia hau, euskarak gaztelaniaren aldean duen tresneri urritasuna, behin eta berriro defenditua izan da bai autore presti-

	Araba		Bizkaia		Gipuzkoa	
	A	D	A	D	A	D
— Gaztelania piskana-piskana euskarari ezarri egin baldin bazaio, hizkuntza hobea eta goragoko mailakoa delako izango da.....	9,7	79,2	9,2	84,7	5,-	84,5
— Euskara hain hizkuntza pobrea da, non gaztelaniari maileguz hitzak hartu behar bait dizkio.....	9,5	70,5	4,5	83,7	4,4	84,7
— Entzun dudanez, euskarak ez du balio Fisika, Filosofia, Matematika edo Geografia aplikatzeko.....	7,-	70,5	7,4	76,5	6,7	76,-
— Euskara bigarren erregionaleko hizkuntza bat da.....	5,7	84,5	5,4	90,-	4,4	88,7
— Euskara ez balitz hain zaila eta ulertezina izango, ez lioke jaramonik egingo inortxok ere.	5,4	87,2	1,-	92,-	3,-	90,2
— Azken batean, ez dut uste euskararen suntipena esaten duten bezain larria izango litzatekeenik.....	6,2	82,7	10,2	85,2	6,7	85,7
— Euskarak beste edozein hizkuntzak bezalaxe balio dezake pentsa daitekeen gai guztietaz hitzegiteko.....	83,7	5,9	88,7	4,2	86,-	5,4

giosoen aldetik eta baita herri-mailako elkarrizketetan ere. Horrela bada, gaur eguneko euskal gizarteak zenbateraino egiten du bere ideologia hori eta defenditzen?

Ez digu, beraz, ezertxok ere pentsarazten euskal biztanleriak, nola euskaldunak hala erdaldunak, apenas % 10era iristen den guttiengo eskas hori salbuetsiz gero, euskara hizkuntza basati, azpidesarroilatu edo hitz, sentimendu edo ideien elkartruckerako hornitu gabea bezala ikusten duela esateko.

Euskara laborategirako gordetako hizkuntza, museotarako egokiagoa den edo kultur hastapenetako kontzeptuak trukatzeko tresna bezala jartzen duen definiziorik ez da ematen euskal biztanleen artean. Badago, aldiz, hizkuntza funtzional bat bezala eta funtzionamenduan, herriko sektore sendo batzuek babestua eta giza mintzura gutzia hasi etxetik eta akademiarraino, eskolatik unibertsitateraino, talderik soilenetik erakunde publikoetaraino artikulatzeko gauza dela dioen definizio bat.

### 1.3. Euskara: Euskal Herriaren identitate-sinbolo

Ez da falta, alderantziz, euskaldunen artean, euskararen definizio funtzionalistaren aurrean, hizkuntza honen halako definizio mitifikatzaile baten hautapena egiten duenik. Horien eritziz, bere superbizipen historikoarengatik bakarrik, euskara gauza mitikoen eta gizonez gaindikoen munduan sartuko litzateke<sup>4</sup>.

Pertsona hauentzako hizkuntza bat zenbat eta zaharragoa izan, hainbat baliosoagoa da, eta horretxegatik euskararen ia mirakuluzko superbizipen historikoak, linguistikaz kanpoko kondizio bat ematen dio berari, eta hizkuntza horren jabe eta erabilzaile direnei, berriz, lehen mailako hiritarren kategoria, ezagutzen ez dutenen aldean, euskararen hizkuntz kalitate hobe bat adierazten duelako edo. Eragile nagusia ez bada ere, balentria extralinguistikoaren ospe honek asko lagundu du Euskal Herria herri diferentziatu bezala desagertuko litzatekeenaren usteak indar hartu izatean, baldin egun batez bere hizkuntza, euskara, gal baleza; hau da, herriaren eta hizkuntzaren baterako superbizipen historikoaren esperientzia lehenalditik etorkizunera aldatzen da, eta esperientzia historikoa postulatu funtzional bilakatzen: euskara ezin daiteke

superbizi Euskal Herririk gabe, ez Euskal Herria superbizi daiteke Euskararik gabe. Euskara Euskal Herria da, euskararik gabe ez dago Euskal Herririk <sup>5</sup>.

	Araba		Bizkaia		Gipuzkoa	
	A	D	A	D	A	D
— Mirakuilu bat dirudi Euskal Herriak euskara gaur arte gorde ahal izatea .....	70,5	12,7	73,2	17,2	75,-	9,4
— Euskal Herriak bere hizkuntza galduko balu, ez litzateke herri diferentziatu bat izango.	44,7	33,7	61,5	26,7	71,-	18,2
— Ez inork ez ezerk galerazi ahalko du euskararen superbizipena.....	79,7	4,7	83,2	6,9	83,-	5,5

Hizkuntzaren eta Estatuaren arteko identifikazioa egitea, lehen hizkuntzalariak eta estatu modernoetako lehen estatualistak bezain zaharra da. Eta ideia hori oso hondoraino sartua dago herriaren gogamenean; hainbestearinaxe sartua, ze gauza normalentzat ematen bait da Jugoslavian jugoslavieraz mintzatzea, Egypton egyptoeraz egitea izango litzatekeen bezalaxe.

Hizkuntzaren funtzio identifikatzaileak, bere «in-group»aren integrazteko eta «out-group»aren diferentziatzeko dimentsio bi-koitzarekin, hainbestearinokoxe indarra du, ze lehen mailako funtzio sinbolikoa hartzen bait du.

Eta euskarak ere ez dio ihes egiten maila horri, eta hori hainbat errazago ulertzen da euskararen kasuan, ze beste ezein gizataldek ezagutzen ez duen hizkuntza izaki, eta bere historikotasun bakarrarekin, bere bizitzan zehar ezagutu dituen hizkuntza guztiak baino gehiago iraun eta irauten bait du bakar-bakarrik.

Integratze/diferentziatzeko funtzio sinbolikoak, euskararen kasuan, ia balio mitiko bat eta esanahi totemikoa hartzen du. Ika-siz bakarrik (hau da, euskararen partehartuz) bakarrik irits daiteke bat lehen kategoriako euskal hiritarra izatera <sup>6</sup>.

Pentsatzekoa zenez, euskararen funtzio sinbolikoak ez du bere mezuen komunikazioko funtzio pragmatikoak bezainbateko definizio-hedadura. Azken hau euskaldungoaren % 70k onartzen du,

eta lehena, aldiz —euskararen superbizipena Euskal Herriarenarekin identifikatzen duena alegia—, % 60k bakarrik mantentzen du.

	Araba		Bizkaia		Gipuzkoa	
	A	D	A	D	A	D
— Euskal Herriak pena handia izan behar luke euskara aurkitzen deneko egoera dela eta.....	67,2	8,9	80,4	7,9	71,4	12,-
— Euskal Herriak eskubide osoa du gaurregun gaztelaniaz mintzo diren zonak euskararentzat berreskuratzen saiatzeko.....	69,5	6,4	88,2	5,4	79,4	9,2
— Euskal Herriak ongi egiten du gaztelaniaren aurreramenduaren kontra defendatzean.....	59,7	13,9	69,4	12,7	67,-	12,5
— Euskal Herria ez da inoiz errendatuko gaztelaniaren aurrean .....	63,9	8,2	73,7	7,9	75,2	6,7
— Nahiago dut nere semeek euskara ikas dezaten, ingelesa edo frantsesa baino lehen .....	58,9	16,5	66,2	18,9	70,5	12,9
— Euskal Herriak etorkizunik izan nahi badu herri bezala, bere hizkuntza erabat berreskuratetik hasi behar du .....	74,5	8,-	87,-	7,7	86,7	5,2
— Euskaraz mintzatzen dena bakarrik jotzen da hemen benetako euskalduntzat .....	12,7	76,2	10,2	74,2	13,2	77,7

#### 1.4. Euskararen manipulazioa

Euskararen hedapena, biztanleriaren guttiengo batentzako, euskara lanerako aukera-iturri bezala eta gizarte espainoletik aldentzeko baliabide bezala hartzen dutenen manipulaziotik sortzen den gertakari bat izango litzateke. Pertsona-talde honentzat, ez da kulturazko balorea eta ezta mezuen komunikazio-trukaketarakoa ere, euskararen hedapenera mugitzen duena, hizkuntza honek gaur egun aurkitzen den baldintzetan eskaintzen dituen lanerako eta politikarako abagaduneak baizik.

	Araba		Bizkaia		Gipuzkoa	
	A	D	A	D	A	D
— Euskara ikasten duen jende askok soilik bere lanpostua hobetzeko itxaropenetan egiten du ...	30,9	50,9	19,2	62,5	36,-	49,-
— Gaur euskara ikasten duen jende askok, lehen kategoriako euskalduna kontsidera dezaten egiten du .....	23,7	61,7	10,7	75,7	21,2	67,2
— Euskararen alde lanegiten dutenek benetan nahi dutena, Euskadiren independentzia da .....	59,9	9,2	10,2	70,-	15,5	61,-
— Egun euskara defenditzen edo estudiatzen duten gehienek, utzi egingo lukete hori egoera politikoa aldatuko balitz .....	14,4	56,-	6,4	75,5	13,7	70,7
— Eusko Jaurlaritzak aitzakia bezala erabiltzen du euskara, lanposturik onenak bertakoei emateko .....	30,2	50,9	10,2	72,7	20,9	59,7
— Gaur eguneko jende askoren euskararen aldeko kezka erreakzio arrazista bat besterik ez da .....	8,7	73,2	6,7	81,-	10,4	81,4
— Ez dezake inortxok ere esan euskararekin etorkinak diskriminatzen ari denik .....	58,9	25,7	69,2	15,7	69,-	18,4
— Gaur eguneko jende askoren euskararen aldeko kezka, zintzoa eta desinteresatua da .....	79,5	5,-	80,7	6,7	83,2	7,5

Euskararen hedapena ez da bere dinamika propioz ematen, berri arrotz zaizkion zirkunstantzia ekonomiko batzuegatik bai-zik, hau da, «lanpostu bat» errazago lortzeko aukerarengatik, kasu batzuetan, eta «estrategia politikoa» bezalako erabat beste muturreko dinamikarengatik, bestetan.

Horrelaxe interpretatzen du eta ikusten, euskararen hedapena, lehen interpretatzen du eta ikusten, euskararen hedapena, lehen interpretaziorako % 30 eta bigarrenerako % 10eko portzentaiak ematen dituen parte minoritario batek.

### 1.5. Gerra-egoera

Biztanleriako gehien-gehienek sozialki gorakadan ikusten duten euskara hau, euskal gizartearentzako bi funtzio garrantziz-



korekin betez, eta Komunitate Autonomoko biztanleriaren ia heren batek manipulazio ekonomiko eta politikorako tresna bat bezala ikusten duen hizkuntza hau, gerra-egoeran aurkitzen da.

Argi dago definizio politikoen gerra bat dela. Horrela, batzuentzat, euskarak ez du sustatua izan behar, ez dauka eta eutsi diezaiokeen bezainbateko oinarri sozialik, eta hizkuntza bat, zenbat eta jende gehiagok mintza, hainbat eta hobea izaten da. Besteentzat, aldiz, euskara inongo justifikaziorik gabeko mespretxuren objektu da, eta pertsekuzio politiko deklaratu baten biktima.

	Araba		Bizkaia		Gipuzkoa	
	A	D	A	D	A	D
— Hemen ez dago argitalpenak (liburuak, aldizkariak, diskoak, etab) errentagarri egiteko hainbat jende .....	30,9	47,2	30,-	42,-	19,2	59,7
— Hizkuntza batetan zenbat eta jende gehiago mintza, hainbat eta hobea da hizkuntza hori .....	43,2	41,2	48,-	41,2	34,9	52,5
— Euskararik ez balitz izan ere, kultura unibertsala orain den gauza berbera izango zatekeen .....	27,-	45,4	20,5	48,7	18,2	61,2
— Euskara ez da apropos pertsegitua izan gaztelaniaren defendatzaileen aldetik .....	16,9	56,2	13,-	69,4	13,7	70,7
— Inortxok ere ez dezake esan euskara apropos eta sistematikoki pertsegitua izan denik Madrigo Gobernu desberdinen partetik .....	13,5	62,2	8,2	82,-	11,7	74,-
— Euskadin hil ala biziko gerra dago euskararen eta gaztelaniaren artean .....	32,9	42,7	47,7	28,7	33,7	43,7
— Alderdi politiko batzuek eraso egiten diote euskarari, ea horrela botu gehiago lortzen duten edo ikusteko .....	17,2	49,7	20,7	50,2	22,2	52,7
— Hemen oraindik ere jende gehiegik mespretxatzen eta gorrotatzen du euskara .....	24,5	56,4	23,5	59,9	26,2	51,5
— Gaur oraindik eraso egiten diote euskarari Euskadin alderdi zentralistek .....	11,-	53,2	13,2	68,7	18,-	62,4

Lehenentzako, Komunitate Autonomoko biztanleriaren % 20etik %30era bitartean aurkitzen dira, euskara ez da ez pertsegitua, ez eraso; bere ahulezia da bere onarpen eskasaren eta oinarri sozial mengelaren kausa.

Bigarrenentzako, eta hauek populazioaren % 50etik 60rakoak suposatzen dute, euskarak hil ala biziko gerran dirau gaztelaniarekin, Komunitate Autonomia bertan, zeren hemen ere pertsegitu egiten bait dute alderdi estatalistek.

kasarenak, haren gaztelaniaren pareko errendimendu linguistikoaren arrazoiak interpretatzeko orduan, biztanleria zatitu egiten da bi definiziotan. Lehen gehiengo osoa zena, orain gehiengo soil bilakatzen da eta lehengo guttiengo eskasa, guttiengo sendo eta iraunkor bihurtzen da orain.

Oso zaila da bi blokeon arteko mintzura logiko bat ezari ahal izatea, euskararen egoeraren definizio honetan, zeren batzuek menperatzeaz, pertsekuzioaz eta justifikaziorik gabeko gerraz hitzegiten duten bitartean, besteek konkurrentzia argi, leial eta bizidetzko baten ondorio soil bat bezala ikusten bait dute. Hauek harrituta erreakzionatzen dute haien oldarkortasunaren aurrean, eta

Hauxe dugu euskararen definizio sozialeko elementurik istilutsuena. Jende gehien-gehienek euskara halako gorakada batetan doan hizkuntza bezala ikusten dute, eta aldi berean mezuak transmititzeko eta mugak sortzeko ahalmena aitortzen diote. Baina euskararen izaera minoritarioaren arrazoiak, haren sustapen sozial eslehenek berriz, ezin gorde eta isilerazi dute pairatu uste duten pertsekuzioarengatik herra eta samintasuna. Haientzako *lore-joko* batzuen aurrean gaude eta hauentzako, berriz, *glotofagia* nabari baino nabariago bat ikusten ari gara.

## 2. EUSKARA BAI – EUSKARA EZ

Euskal jendeak euskarari buruz gehixeago edo gutxixeago defenditzen dituen definizio-multzo guzti honek, hots, euskararik gabe Euskal Herririk ez legokeeneko ikuskeratik hasi eta erdipur-diko hizkuntza bat, funtzionaltasun sozialik gabea eta bere gisara

heriotzerako bidean doana bezala ikusterainoko mundu guzti horrek, oso era desberdinetako jarrera-sail bat probokatzen eta sustatzen du.

Badaude, adibidez, gaztelaniaren aurrean inolako kondiziorik gabeko errendizioaren alde agertzen direnak, euskararen sustapen pertsonal eta kulturalista aldarrikatzen dutenak, euskararen aurrerapen soziala begi onez ikusten dutenak eta, azkenik, euskararen aldeko erreskate-estrategia bat eta birreskurapen-plan instituzional bat galdatzen dutenak.

Batzuk baldintzarik gabeko errendizioa defenditzen dute eta bestek euskara gaztelaniarekiko berdintasunean errestauratzearen alde daude; batzuk beren santutegitxoetan gorde nahi lukete, lehia biziz lantzeko, eta bestek kalean ezarri nahi lukete, gizarte-bizitzako argitasun osoan. Jarrera desberdinak, dudarik gabe, eta baikoitzak bere defendatzaile ugariago edo urriago dituenak, gainera, eskierki.

## 2.1. Errendizioaren alde daudenak

Badaude, egon, euskararen aldetik eta gaztelaniaren bulkadaren aurrean, hizkuntz errendizio historikoaren alde daudenak. Azken finean, postura honen defendatzaileen aldetik, euskara etxerako bakarrik balio duen hizkuntza da, eta ez du balio kale-rako; ez dago euskararen beharrik gaztelania bezalako hizkuntza sendo baten jabe garenez gero, eta nola kultur bizitza hala ekonomikoa lasaitasun eta garantia berberarekin molda daitezke.

Euskararen errendizioaren aldekoak amorrabi egiten dira euskara azkenaldion egiten ari den aurrerapenarekin, eta min ematen die Eusko Gobernu Autonomoak herri-ondasunetako diruarekin instituzionalki haren sustapenari laguntzea.

Euskararen sustapena diru-xahuketa nabari bat da, erreakzionarismo kultural edo erromantizismo sasiabertzale bat den bezalaxe. Bere gisako ahulezian hiltzen joaten uztea izango litzateke estrategiarik egokiena, biztanleriaren % 5etik 10erako guttiengo baten eritziz.

	Araba		Bizkaia		Gipuzkoa	
	A	D	A	D	A	D
— Euskarak amore eman behar du gaztelanien gorakadaren aurrean.....	7,5	78,5	6,5	86,7	3,9	86,5
— Euskal Herriak ez luke gauza handirik galduko euskara suntsituko balitz.....	4,7	88,5	8,4	89,7	4,-	91,-
— Euskara ondo dago etxe barruan mintzatzeko, baina kanpoan gaztelaniaz hitzegin beharra dago.....	7,2	79,9	7,2	87,4	4,2	88,5
— Ez dut euskararen beharrik ikusten denok gaztelania baldin badakigu.....	7,7	81,7	7,7	89,-	4,-	86,7
— Euskara jakiteagatik ez baduzu gehiago kobratuko, ez du merezi ikasteak.....	3,7	87,9	5,-	90,7	3,7	86,9
— Euskara irratitik entzuten dudanean, aparailua hartu eta harrika botatzeko edo apurtzeko gogoia ematen dit.....	5,3	82,7	2,4	92,2	3,7	91,5
— Ez nuke ezertxogatik ere erosiko abeslari euskaldun baten diskorik.....	3,7	86,5	5,-	91,5	5,2	86,9
— Euskarak, hizkuntza bezala, gaztelaniak baino askoz ere kategoriatu gutxiago du.....	9,7	77,7	8,2	81,9	5,2	84,4
— Euskal Herriak ez du inongo arrazoirik euskara bezalako hizkuntza batengatik harro sentitzeko.....	3,4	89,2	5,4	92,5	3,-	90,4
— Oso gaizki iruditzen zait Gobernuak, guztion diruarekin, euskarako klaseak subentzionatzea.....	10,2	76,7	8,7	85,2	8,5	83,4

## 2.2. Partikularismoaren aldekoak

Errendizioaren aldeko estrategiaren aurrean, partikularismoarena azaltzen da. Zergatik utzi behar zaio euskarari hiltzen hizkuntza altxor bat baldin bada? Zergatik galerazi behar zaio kontserbatu, landu eta are sustatu nahi duenari? Baina, eta aldi berean, zergatik saiatu behar dugu sozialki zaletasun pertsonala baino au-

	Araba		Bizkaia		Gipuzkoa	
	A	D	A	D	A	D
— Benetan ilusionatua nago ETBak euskara ikasten lagunduko duelako.....	11,2	72,7	5,9	80,2	6,-	81,7
— ETBak herriari egingo dion zerbitzurik onena, denoi euskara ikasten laguntzea.....	9,9	78,2	5,5	86,7	6,2	84,9
— Esfortzuaren poderioz euskara ikastera iritsi diren guztienganako mirespena .....	3,9	89,7	2,3	94,5	4,2	87,4
— Jeneralizatu egiten du euskararen erabilera: euskal kultura potentziazteko erarik egokiena ..	6,-	78,2	4,7	85,2	4,-	87,9
— Euskaraz normal mintzatzeko eta idazteko gauza diren guztien inbidia.....	8,7	73,7	10,7	82,7	7,7	82,2

### 2.3. Diglosia marginalaren aldekoak

Errendizioaren aldekoek apenas % 5 egiten bazuten, eta partikularismoaren aldekoek 15en bat bakarrik, euskararentzat egoera

	Araba		Bizkaia		Gipuzkoa	
	A	D	A	D	A	D
— Zentzurik gabeko gogo bat litzateke euskara gaztelaniaren mailara jaso nahi izatea.....	66,5	15,4	79,2	10,9	78,7	11,2
— Gehiegikeria bat da haur guztiak euskara ikas dezatela galdatzea.....	70,7	19,9	79,4	13,9	80,7	9,2
— Guraso batzuen borondatearen kontra bada ere, Eusko Jaurlaritzak gutxienez obligaziozko ikasgai bat bezala jarri behar du euskara O.H.O.ko zentru guztietan .....	25,9	62,9	19,2	73,4	10,7	78,-
— Euskadiko O.H.O.ko irakasle guztiak jakin behar lukete euskaraz.....	11,7	73,7	11,4	80,5	9,2	81,5
— Nire eritziz, gehiago azpimarratu behar da euskara ikastetxe guztietan irakatsi beharra.....	8,-	83,5	2,4	92,9	3,4	87,2

diglosiko bat nahi luketeneke, hau da, euskara gaztelaniaren parean ez, baina sekulorun sekuletan hizkuntz minoritario baten egoeraren aldekoek, jadanik % 20ko taldea osatzen dute. Ez da nahi euskara hil dadin, ametitzen da haren erabilera eta sustapena ere, baina, gaztelaniaren parean ez jartzeko kondiziotan ordea.

Euskara bigarren hizkuntza bezala eskolaren bidez orokorki zabaldu nahi lukeen birkonkistako programa bat, euskal biztanleriaren % 20rainok errefusatu da. Euskara ez da onartzen eskolako hizkuntza ofiziala bezala.

## 2.4. Diglosiaren aldekoak

Euskararen zabalkunde orokorra eragozten duen diglosia mar-

	Araba		Bizkaia		Gipuzkoa	
	A	D	A	A	D	D
— Euskal Komunitate Autonomoko funtzionari guztiek, Madrilén mende daudenak ere barne, euskara ikastera behartuak egon behar lukete .....	55,4	28,-	67,4	23,2	63,2	20,2
— Oso gaizki iruditzen zait Eusko Jaurlaritza bera euskaraz ez dakiten funtzionariak kontratatzen aritzea.....	47,2	32,9	44,5	37,7	60,2	20,9
— Eusko Jaurlaritza bera euskaraz ez dakien jendea kontratatzen ari denez gero, bi urteren barruan ikastera obligatu behar lituzke denak .....	57,7	25,7	66,7	21,2	62,9	23,7
—Hemendik aurrera, O.H.O.ko ikasketak Komunitate Autonomoan egiten hasi diren ikasle guztiei ez zaie «Graduado Escolar» titulurik eman behar, baldin eta ez badute euskara mintzatzeko adina ikasi.....	34,4	45,7	50,2	36,-	53,2	29,9
— Estima handiago bat euskaraz mintzatzen diren pertsona haientzat .....	35,9	37,2	42,5	35,9	50,2	32,2
— Gogaitu egiten du euskal egunkariak horren leku gutxi egiteak euskarari .....	53,2	14,2	67,2	11,9	68,-	9,2
— Euskarako ikasgaia obligaziozkoa da O.H.O.ko ikastetxe guztietan .....	62,9	25,9	73,4	19,2	78,-	10,7
— Nahiago dut nire seme-alabek euskara ingelesa edo frantsesa baino lehen ikatea .....	58,9	16,5	66,2	18,9	70,5	12,9

ginaleraino joan gabe, badago oinarrizko beste diglosi tipo bat, eskolaren bidezko euskararen hedapen orokor bat ametituz ere, euskara mezuen ohizko transmisibide ofizial bezala normaltzearen kontra dagoena alegia.

Diglosi mota honek zutik iraungo du juez batek, edozein funtzionario, irakasle batek, zeinahi gizon publikok, hitz batean esateko, gaztelania ezagutu eta erabiltzera behartua egonik, euskara ezagutu beharrik eta are gutxiago erabili beharrik ez duen bitartean.

Biztanleriaren % 30etik 40rainokoa euskara eguneroko bizitzan benetan ofizialtzearen kontra dago, gaur gaurkoz, euskararen egoera diglosiko orokor baten alde agertzen delarik.

## 2.5. Euskararen nagusigoaren aldekoak

Euskarak mendetan zehar pairatu behar izan dituen era guztietako presioen ondorioz gaur egun erakusten digun egoera diglosikoak, hutsaldu egiten du, nolabait, euskararen aldeko zenbait jarrerara argi eta garbi adieraztea. *Gaur egun* euskararen gaztelaniarekiko lehentasunaren aldeko postura bati eutsi nahi izatea, txakurramets bat besterik ez da.

Ez du horrela izan behar duenik ematen ordea epe luzerako panoramari begiratzen bazaio, zeren, epe horretan, gerta bait daiteke egungo egoera hau erro-errotik aldatzea. Jarrerak galdu egiten ditu errealismoa eta zirkunstantzia konkretu batzuetarako aplikagarritasuna. Alderantziz, garaipenik behinenetako bat begien bistan jartzeko posibilitateak ematen ditu, hau da, egoera berri baten onarpen teorikoa alegia. Pertsona askorentzat ezinezko gauza da, *gaur gaurkoz*, euskararen gaztelaniarekiko nagusigoa onartzea, aurpegi emateko gauza sentitzen ez diren ondorio pertsonal sail batengatik. Pertsona hauentzat berentzat, ordea, posible litzateke beren egungo «*Statu quo*» mehatxatuko ez lukeen euskararen nagusigo bat onartzea. Pertsona horiek, euskara, besterik ezean, alternatiba teoriko bezala onartzea, erremediorik gabe suntsipenera kondenatua bezala egon den hizkuntza baten garaipen ideologikoa izango litzateke.

Epe luzerako perspektiba batek, liberatu egiten ditu gizabana-koak beren gaur eguneko egoera soziala mehatxatzen duten konotazioetatik. Perspektiba honetatixe adierazten du, hain zuzen ere, euskal herriak bere euskararen aldeko, edo kontrako jarrera. Horrela, arabarren % 16,5, bizkaitarren % 53 eta gipuzkoarren % 59,2 euskararen nagusigo linguistiko sozialaren aldeko ageri da.

*Nola gustatuko litzaizuke zuri etorkizun batetan Euskal Herriaren barruan mintza dadin, euskaraz ala gaztelaniaz?*

	Araba	Bizkaia	Gipuzkoa
Euskaraz bakarrik.....	4,-	29,5	32,7
Gaztelaniaz baino gehiago euskaraz .....	12,5	23,7	26,5
Era berdinean euskaraz eta gaztelaniaz .....	55,-	41,7	36,2
Gaztelaniaz baino gutxiago euskaraz.....	17,7	3,-	3,-
Gaztelaniaz bakarrik.....	10,2	1,5	1,5

Benetan harrigarritzat eman daitezkeen datu hauek, oso zentzu berezi bat hartzen dute azken hauteskunde orokorretako emaitza politikoeekin konparatzen baldin baditugu, zeren, hauteskunde horietan, alderdi abertzaleek % 37 lortu bait zuten Araban, % 60 Gipuzkoan eta % 52 Bizkaian. Eta ondötxo ezagutzen dugula uste dugu alderdi horien euskararekiko jarrera.

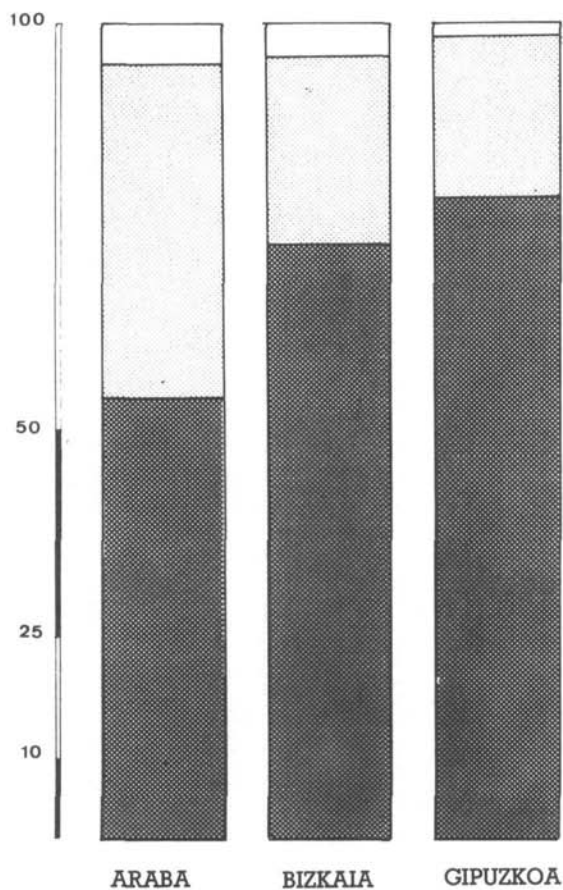
Abertzaleetasuna euskararen aldeko jarrerarekin identifikatzeak birretsi egiten du aurkezturiko datuen eta hauteskundeetako emaitzen arteko erlazioa eta kointzidentzia.

## 2.6. Euskara: utopia ala errealitate

Horrela bada, euskararen egoera sozialari buruzko elementu berri batetan sartzen gara, bere superbizitzeko, elkarbizitzeko eta etorkizunean lehenetsunera iristeari dagokion elementuan alegia.



LORTUKO OTE DA EUSKARAREN SUNTSIPENARI ITZURI EGITEA?



- BEHARBADA EZ
- ◐ BEHARBADA BAI
- ◑ ZIUR BAIETZ

Argi geratuko da Komunitate Autonomoko pertsonak bai diglosiari, bai elebitasunari edo euskararen nagusigoari ematen dioten erreferentzi marko pragmatikoa edo posibilitate-mundua.

Euskararen superbizipenetik hasteko, ez da faltako euskara hain suntsipen-prozesu aurreratuan dagoenez gero, derrigorrezko heriotzaren ateetan dagoela pentsatuko duenik.

*Lortuko ote da euskararen suntsipenari itzuri egitea?*

	Araba	Bizkaia	Gipuzkoa
Ziur ezetz .....	1,7	0,5	0,3
Seguraski ez .....	2,7	3,2	1,-
Seguraski bai .....	41,-	22,5	19,5
Ziur baietz .....	54,5	73,3	79,2

Dударik gabeko kontzientzia eskierki, euskararen superbizitzeko garantietan dagoen konfidantza eta segurtasunarena. Ia inor-txok ere ez du uste, Euskal Komunitate Autonomoan bizi direnen artean, euskara, oraingoz behintzat, heriotzaren gaitzak jotako urte gutxitako hizkuntza bat denik.

Bestalde, frankoz gutxiago badira ere, gehienak dira euskara gaztelaniarekiko berdintasunean erabilia izango deneko benetako elebitasunezko egoera lortuko denaren kontzientzia dutenak.

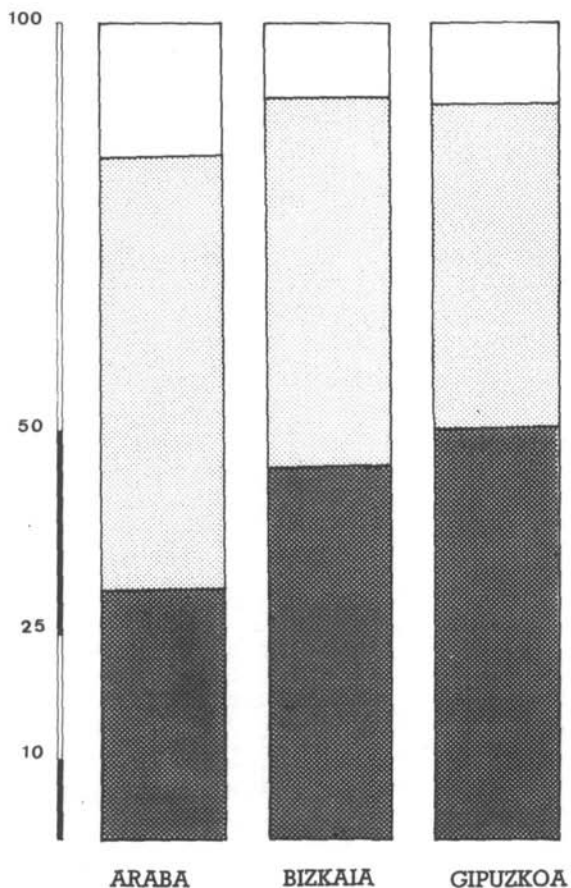
*Iritsiko ote da euskara eta gaztelania, era berdinean 'mintzatu-tuko direneko eguna?*

	Araba	Bizkaia	Gipuzkoa
Ziur ezetz .....	2,7	1,7	3,2
Seguraski ez .....	13,5	7,5	6,7
Seguraski bai .....	52,2	44,7	39,5
Ziur baietz .....	31,2	46,-	50,5

Ikusten den bezala izugarri jaitsi da segurtasun hori, % 54etik 31ra Araban, % 80tik 50era Gipuzkoan eta % 73tik 46ra Bizkaian.

Elebitasunezko estrategia bat ilusioarekin onartzen duen po-

**IRITSIKO OTE DA EUSKARA ETA GAZTELANIA, ERA  
BERDINEAN MINTZATUKO DIRENEKO EGUNA?**



- BEHARBADA EZ
- ◐ BEHARBADA BAI
- ◑ ZIUR BAIETZ

pulazio-bolumena, Komunitateko biztanleriaren erdira bakarrik iristen da. Gainerakoak, bere gurari propioak alde batera utzita, zalantza, eszeptizismo eta sinesgogortasuneko jarrera bat hartzen du.

Elebitasunak populazioaren erdiarentzako ez baldin baditu arrakasta-garantiak ematen, are gutxiagorentzako eskaintzen ditu euskararen nagusigoak.

*Iritsiko ote da ia dena euskaraz mintzatzera?*

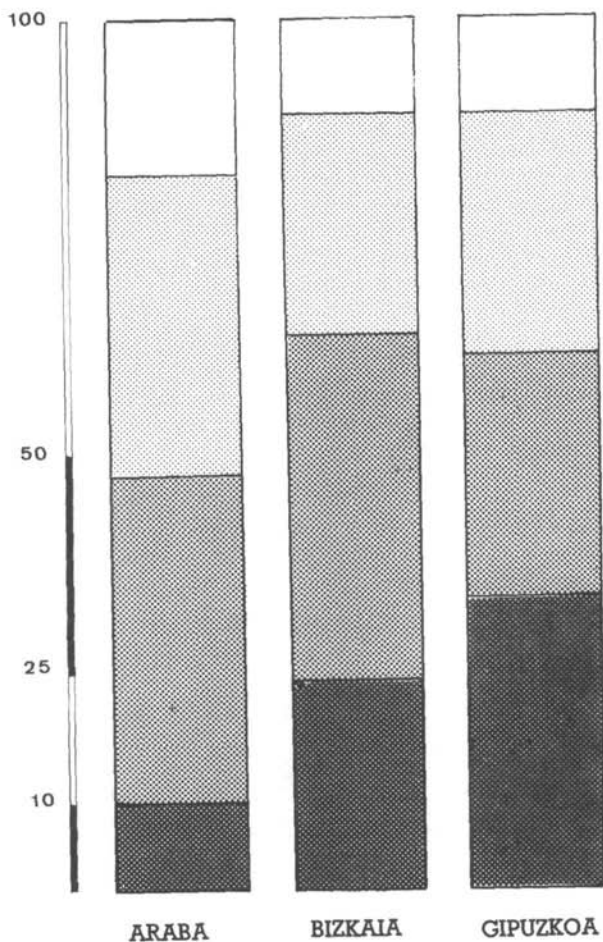
	Araba	Bizkaia	Gipuzkoa
Inola ere ezinezkoa iruditzen zait .....	4,-	3,2	2,-
Baliteke, baina oso zail ikusten dut .....	14,2	8,2	9,5
Nahiko zail ikusten dut .....	12,5	6,5	8,7
Balitekeela iruditzen zait, baina zail izango da ..	21,5	18,5	18,7
Probablea iruditzen zait, zaila izango bada ere ..	37,7	39,2	27,5
Ziur nago egun hori iritsiko denaz .....	10,-	24,2	33,5

Euskararen hegemoniak, soilik gipuzkoarren arteko heren batentzako (33,5), bizkaitarren arteko laurden batentzako (24,2) eta arabarren arteko hamarren batentzako (10,-) eskaintzen ditu arrakastarako perspektibak. Panorama ezkor hori arindu egiten da zerbait euskarari zailtasunekiko probabilitate batzuk eskaintzen dizkiotenen artean. Orotara, euskararen erreskatea gauza probable bat bezala ikusten du jendeak; gaztelaniarekiko nagusigoa lortuko dueneko uster, berriz, % 50eraino iristen da hiru Lurralde Historikoetako biztanleria.

Posibilitate eta nahikundeen arteko adosezintasun honetan bertan, argigarri gertatzen da bi munduon konparaketa bat euskararen superbizipena, elebitasuna eta nagusigoari buruzko hiru mailotan<sup>7</sup>.

	Litekeena da			Hala nahi litzateke		
	Araba	Bizkaia	Gipuzkoa	Araba	Bizkaia	Gipuzkoa
Euskararen superbizipena .....	95	95	98	96	98	99
Euskara-gaztelaniazko elebitasuna .	83	90	89	55	41	36
Euskararen nagusigoa .....	47	63	61	16	53	59

IRITSIKO OTE DA IA DENA EUSKARAZ MINTZATZERA?



OSO ZAILA EDO EZINA



ZAILA IZANGO DA



BEHARBADA BAI



ZIUR BAIETZ

Adosezintasun handiena elebitasunak lekarkeen tarteko mailan somatzen da. Ez dago eragozpenik euskara superbizi daitekeela eta superbizi behar duela onartzeko. Litekeen gauza da euskararen superbizipena, eta biztanleriaren gehiengoak nahi lukeena gainera. Biztanleriaren ia bi herenentzako, posible litzateke euskarak Komunitate Autonomo barruan hizkuntz hegemoniazko egoera bat lortzea, eta hauetxek berak dira diferentzia txikiekin (Araba izan ezik) helburu desiragarri bat bezala ikusten dutenak, epe luzerako izango bada ere.

Bitarteko posturak, elebitasunarenak, desberdintasun gehiago aurkezten ditu. Gehien-gehienak dira elebitasuna posibilitatetzat ikusten dutenak, baina gehiengo hori gutxiengo bilakatzen da (populazioaren ia erdira jaisteraino) etorkizuneko irtenbide desiragarri bat bezala eskaintzerakoan.

### 3. DEFINIZIOA, JARRERAK ETA ESTRATEGIA

Euskaldunek euskarari buruz formulatzen duten definizio soziala estudiatzerakoan, hiru maila nagusi azter daitezke. Maila hauetako lehena soilik deskriptiboa da eta euskaldunek beren hizkuntzari buruz dituzten eritziak eta balorazioak aurkitzen dira bertan. Bigarren mailak, euskaldunek euskara bertan behera uzteko, kontserbatzeko, sustatzeko edo ezartzeko dituzten aurre-jarrerak agertzen ditu. Lehenak euskaldunek euskararen egoera nola ikusten duten deskribatzen baldin badu, bigarrenak nola ikusi nahiko luketen azaltzen du. Hirugarren maila, berriz, programatikoa da eta erabakien maila pragmatikoan kokatzen da: zer egin eta nola?, zer egin eta nork?, zein estrategia lirateke, desiragarrien artean, posibleak eta egokiak?

#### 3.1. Nola ikusia da euskara?

Euskara, euskaldunen aldetik, hiru dimentsiotako espektro baten barruan bezala ikusia da; batzutan *bere horretantxe* ikusia da, bestetan gaztelaniarekin *aurrez-aurre* bezala eta bestetan hizkuntza *funtzionala* bezala.

Hiru dimentsio hauek elkarrekiko duten halako independen-tziarengatik, pertsona berberak ez datoz batera beren euskarari buruzko ikuskera multidimentsionalean. Horrela gertatzen da, alegia, euskara dimentsio batetan modu bereberean ikusten dutenek, ikus dezaketela era desberdinean beste dimentsiotako edo-zeinetan.

Horregatik, banan banan ikusi behar da berorietako bakoitza, baina hori bai, eritziak laburbiltzerakoan alde aurretik aitortuz oso konplexua dela euskaldunek euskarari buruz duten ikuspegia <sup>8</sup>.

### 3.1.1. Euskararen ahultasun/sendotasun sozialak

Dimentsio honetan, euskara betaurreko oso ezberdinez ikus daiteke: hizkuntza sendo bezala, edo, guztiz alderantziz, hizkun-tza ahul bat bezala.

Euskara, batzuk, hizkuntza guztiz ahula bezala ikusten dute, berez oso izaera minoritariokoa, baina zuzpertzeko aparteko ahal-menarekin, gero eta jende-kopuru handiagoan oinarrituz, bere aldekoak eta erabiltzaileak ere gero eta ugariagoak direlarik. Ahul-dua baina errekupezioko bidean aurkitzen den hizkuntza bat da, bere iraupena jadanik bi oinarri sozial zindotan segurtatua duena; lehena, aldekoek inolako kalterik gabe defenditzeko duten erabaki sendoa da, eta bigarrena, berriz, hura leheneratzeko gero eta per-sona koalifikatu gehiagoren laguntza.

Aldi berean, euskara, beste batzuk, kontrako posturatik ere ikusten dute, bere egunak kontatuak dituen hizkuntza ahul bat be-zala alegia, benetako laguntza baino gehiago itxurazkoa ematen dion moda nabarmenki iragankor batek une batez defenditua eta sendartasun intelektual eskaseko pertsonak sustatua, baina berriro ere bere zortera, hots, hizkuntza bizien mapatik behin betirako desagertzera abandonatuko dutena bezala.

Bi ikuskera kontrajarri hauek, tamainaz zeharo desberdinak diren bi taldek defenditzen dituzte. Euskararen ikuskera ezkorra eta heriotzerakoa ikusten dutenak % 5era nekez iristen diren bi-tartean, etorkizun argitsu batekin ikusten dutenak % 90era iristen dira.

### 3.1.2. Euskararen funtzionaltasuna/disfuntzionaltasuna

Bigarren dimentsio batek, euskara hizkuntza funtzional bat bezala ikusten dutenak egun ia erabat inutil bezala ikusten dutenekin kontrajartzen ditu.

Azken hauentzat, euskarak jasaten duen hainbesteko ahulezia hori, hizkuntza bezala duen pobretasun hutsarengatik besterik ez da. Ez da gauza gaurko kultura moderno honen ideiak eta sentimenduak adierazteko; oso hiztegi txiroa du eta horregatik gaztelaniari maileguz hartu beharrean aurkitzen da hainbat eta hainbat adierazpide, eta gainera ez da gauza filosofia edo fisika-zientzia bezalako hain disziplina zientifiko sofistikatu eta modernoek konplexutasuna menperatzeko. Euskara, kirol-hizkuntza arruntean esan ohi den bezala, bigarren erregionaleko hizkuntza bat besterik ez da, bere etsai gaztelaniaren hizkuntz aberastasunarekin inola ere zeinghiagokan indarririk gabea.

Euskara hizkuntza azientifiko eta zaharkitua bezala ikusten duen jarrera honen kontrako puntan, gaur eguneko zientziak eta filosofia modernoak galdatzen dituzten adierazpen-beharrei aurre egiteko ezin hobeto prestatua dagoela uste dutenen jarrera aurkitzen da. Euskara gaztelania bezain malgua, zorrotza eta aberatsa da eta, euskal hitzunek termino eta expresio jakin batzuren bila gaztelaniara jotzen badute, ez da euskarak halakorik ez duelako, artifizialki ez akademia ez literatura idatzia eta ez behar hainbateko bezeriarik gabe gaur egun pairatzen duen ahuleziatzko egoerarengatik baizik. Gehienez ere, pobretasun hau, ematen baldin bada, kojuntural hutsa da eta kanpotiko zampaketakoko egoera baten emaitza, inongo zalantzarik gabea.

Behin berriz, jarrera kontrajarri hauetako bakoitzak duen oinarri sozialaren aldea, zerutik lurrera adinakoa da, aurreko dimentsioko mailaraino iristen ez bada ere. Euskara pobre eta disfuntzional ikusten dutenen kopuruak apenas osatzen duen % 10eko talde bat, eta, aldiz, euskara zientzi munduko mezuak transmititzeko ezin hobeki hornitua bezala ikusten dutenak, % 80tik gora iristen dira.

### 3.1.3. Euskara Euskal Herriarekin identifkatzen den ala ez

Euskararen transmititzeko funtzionaltasuna baino oraindik



polemikoagoa, funtzionaltasun sinbolikoa da. Honen arabera, batzuk, euskara, nola bere iraupen historikoan hala bere historiaurreko urruntasunean, euskal herriaren adierazpenik osotuena bezala ikusten dute, berorren izate guztia bat batera bizi eta hiltzen delarik. Ikusera honek, komunikazioaren esparrua gaintuz, taldea ordezkatzearen eta haren beharraren eduki bat ezartzen dio euskarari, euskararik gabeko euskal herri bati inola ere izateko ahalbidea ukatzen diola. Euskal taldearen sinboloa eta babeslea da, une berean, euskara; haren totem-a, sintetizatzailea eta zaintzailea, batera.

Honen kontrako ikuskerak, bere aldetik, ez du ikusten euskarari hainbat hizkuntza minoritariotako bat gehiago besterik, giza legez baino gehiago halaberrez bizi direnetakoa, eta euskal herriak bere identitate sozialean ezere galerarik jasan gabe suntsi daitekeena gainera.

Euskara Euskal Herriarekin identifikatzen duen ikusera hau gehiengo batena da oraindik ere; % 70eko portzentaira jaisten bada ere, aurreko biak bezalaxe goiti ageri da ezparririk gabe, baina aurreko bietan baino baxuago oraingoan, eta biztanleriaren %25eko batek defenditzen duen ikuserari kontrajarria, bestalde.

#### 3.1.4. Euskara eta gaztelaniaren arteko gerra ala bakea

Inork ez duela ukatzen ematen du aspaldiko mendetatik euskararen eta gaztelaniaren artean burruka bat dagoenik: orain, eztabaida, hizkuntza horien norabide desberdinak interpretatzerakoan sortzen da, gaztelaniarentzat indartzea eta euskararentzat piskanakako ahulerian suntsitzea erabakitzekean alegia.

Batzuen ustetan, merkatu-gerra bat izango litzateke, eta gerra horretan hizkuntza indartsuena, mezuetan eta adierazpen-funtzioetan aberatsena dena ezarri egiten zaio pobre eta trauskilenari. Besteen ustetan, aldiz, oraindik ere jarraitzen duen gerra hertsiki politiko bat da, eta gerra horretan euskara euskal herriaren superbizipen espezifikoarekin identifikatzen da, eta bertan bietako bata eraso eta ahulduz gero, eraso eta ahuldu egiten da bestea ere. Intentziozko eraso politikoa ukatzen dutenen aurrean, gaur egun ere indarrean ikusten dutenak aurkitzen dira talde honetan.

Merkatu-burruka bat onartuz bake politikoaren aldeko bezala agertzen direnek, euskararen funtsezko pobretasuna, berorri eusten dion oinarri demografiko-sozial eskasa eta gaztelania bezalako hain hizkuntza boteretsuaren aurrean erakusten duen nolabaiteko ahultasuna ailegatzen dituzte.

Bi jarrera horietako lehenengoak biztanleriaren % 30era iristen diren bitartean, % 50era iristen dira gerra-egoera bat dagoela diotenak.

### **3.1.5. Euskararen manipulazioa eta arrakasta soziala**

Euskararen porrota aurreko dimentsioan era antitetiko batean ikusten den bezala, oso era desberdinean ikusten da orain ere haren egungo garapen soziala: batzuentzat, euskara manipulazioaren eta oportunitate politikoaren menpean aurkitzen da, alde batetik, eta gaur egungo kojuntura soziopolitikoak ematen duen oportunitate ekonomiko-laboralaren pean, bestetik.

Besteentzat, euskararen birreskurapena, oportunitate ekonomiko eta manipulazio politikoaren fruitu ez, baina euskal bizitzako alderdi desberdinek batera daramaten esfortzu kolektiboaren emaitza besterik ez da.

Euskararen berbizkundera, manipulazioaren fruitu ez, baina euskal bizitzan birreraikitzen eta birgaitzen ari diren beste hainbat aspektuetako bat gehiago besterik ez da.

Ikusera bataren eta bestearen aldekoen banaketa, aurreko kasuaren antzekoa da: % 30 manipulazioaren aldekoak, % 50-60 euskararen errestaurazioa euskal bizitza sozialaren aspektuetako bat gehiago bezala ikusten dutenak.

### **3.2. Zein jarrera hartzen da euskararen aurrean?**

Zein jarrera hartzen da, batzuen eritziz atzerabidean, trauskila eta manipulatu eta besteen ustez autosufizientea, eraso, eta gizartean goraka doan euskara honen aurrean?

### 3.2.1. Errendizioaren aldekoak

Euskararekiko hartzen den jarrerarik etsaiena, berorren suntsipena eta heriotza abokatzen dutenena da. Pertsona hauentzat ez du inolako zentzurik euskararen superbizipenaren alde eta gaztelaniaren superpotenziaren kontra iharduteak. Euskararen presentzia, alferrikakoa izateaz gainera, enpagarria, gogaikarria eta higuingarria da. Euskarak onartu egin behar du bere buruaren heriotza.

### 3.2.2. Diglosia marginalaren aldekoak

Bigarren jarrera batek, aurrekoa baino bigunagoa izaki, eta euskararen balio historikoa eta kulturala errekonozituz, onartzen du berorren erabilera pribatua eta partikularra, baina honek bizitza sozial eta publikoan muturrik sartzen ez duen neurrian bakarrik ordea. Ametitzen du euskararen sustapen kulturala ere, baina gizartean gaztelaniaren orde ezarri nahi ez den heinean, beti ere.

### 3.2.3. Diglosiaren aldekoak

Euskararen ezagupena biztanle guztiengana zabaltzea ametitzen dutenak dira hauek, baina ez dute onartzen hizkuntza hori Administrazio Publikoko instantzia ofizialetara hel dadin.

### 3.2.4. Euskararen hegemoniaren aldekoak

Euskara gaztelaniaren aldean nagusi izatearen aldeko agertzen zaizkigunak dira hauek; eta hori gaur-gaurkoz erabat utopikoa dela jakitun, ez diote uko egin nahi euskarak egunen batean gaur gaztelaniak betetzen duen postua eta hegemoniazko funtzioa beteko duen esperantzari eta gogo biziari.

### 3.2.5. Euskararen jabariaren aldekoak

Euskara Komunitate Autonomoan ofizial ezezik ofizial baka-

rra ikustearen aldekoak ditugu hauek. Gisa horretako egoeran gaztelaniak ez luke ezta gaur euskarari dagokion posizio diglosikoa ere izango.

Gaztelania, edozein hiritarren hizkuntz hautabide posibleetako bat izatera pasako litzateke. Komunitate Autonomoko hizkuntza arrunta eta erkidea euskara litzateke, Frantzia frantsesa eta Portugalen portugesa diren bezala, bestalde.

Jarraian ematen dugun diagramak, aipatu hizkuntz jarrera hauetako bakoitzak babesten dituen biztanleri portzentaiak errepresentatzen ditu:

5	10	35	20	30
Gaztelaniari errenditzea	Diglosia marginala	Diglosia	Euskararen hegemonia	Euskararen jabaria
Gaztelaniaren aldekoak			Euskararen aldekoak*	

\* Oso arrisksua eta zaila da euskararen aldeko jarrerak koantifikatzea, denbora, espazioa eta estaldura politikoa kontutan hartzen badira behintzat. Hala eta guztiz ere, diagrama hau egoera errealari egiaz hurbiltzen zaiola uste dugu.

### 3.3. Helburuak eta ekintza-programak

Gehiengo bat euskararen alde egotearen adierazpen horiek, besterik gabe, benetako garaipen sozial bat suposatzen dute euskara bezalako hizkuntzarentzat, oraindik oraintsu arte publikoki iraindua eta gaur bertan ere, bere onarpen ofizial eta guzti, hizkuntza minoritario eta bertako jende gehientzat exoteriko bezala jarraitzen duen hizkuntza batentzat.

Euskal Komunitate Autonomoaren barruan euskal giroan jaiotzen den jendetza guzti horren presentzia, erronka itzel bat gertatzen zaio euskarari sozialki onartua izateko. Euskararen aldeko jarreraren portzentaiak hain handiak izanik, ezin explika litezke emaitz horiek beren ama-hizkuntza, hezkuntza eta ohizko hiz-

kuntza gaztelania baino ez den biztanleriaren parte horren partizipazio zabal bat gabe.

Benetan azpimarratzeko gauza da biztanleria gaztelaniadun honen sektore handi batek euskararen aldeko jarrera nabarmen bat hartu izana. Alabaina, hain arrotz egiten zaion euskara bezalako hizkuntza bat ezagutzeak eta erabiltzeak suposatuko luketen berehalako elebitasun bat praktikatzeko oso nekez galda daitekeen gauza izan behar du inondik ere.

Epe laburrera ez da erraz ikusten nola zertu daitekeen euskararen aldeko jarrera hori elebitasunezko edo euskaldun hegemoniazko programa batzuetan, gizarte-mailan izugarrizko zailtasunekin topo egin gabe.

Etorkizuneko perspektiba honen arabera, non, teorian behintzat, saihestu egiten bait dira egoera enpagarrietako eragozpenak, hiritarrek proposatzen dute, muga hauetan, Euskal Herriak orain-txe bertatik euskarari buruz hartu beharko lukeen estrategia, hau da, epe luzerako helburuak.

### *Euskarari buruzko estrategia linguistikoa*

	Araba	Bizkaia	Gipuzkoa
— Piskana-piskana abandonatu .....	0,3	—	0,3
— Ezer ez: utzi bere martxari jarraitzen .....	3,7	2,-	0,8
— Hitzegiten dutenek ez galtzea lortu.....	3,7	1,2	1,2
— Nahi luketen guztiak ikas dezatela lortu.....	33,7	18,5	19,2
— Euskadiko biztanle guztiak ulertzeko gauza izan daitezela lortu .....	19,2	15,2	8,5
— Euskadiko biztanle guztiak gaztelania bezain ondo mintzatzeko gauza izan daitezela lortu.....	23,5	27,7	25,7
— Euskadiko biztanle guztiak, gaztelaniaren ordezkari eguneroko hizkuntza ohizkoa bezala erabil dezatela lortu .....	15,7	35,2	44,2

Elebitasun iraunkorra edo bi hizkuntzen, euskara eta gaztelaniaren, elkarbizitza, helburu bezala, % 69k bakarrik onartzen du Gipuzkoan, %62k Bizkaian eta % 39k Araban. Biztanleriaren gainerakoak, gutxien gutxienez, diglosi egoera bat onartzen du euskararentzat<sup>9</sup>.

Ez da batere zaila pentsatzea zenbaterainoko atzerapen soziala suposa dezakeen elebitasun egoera batera jo nahi duen berreuskalduntzeko edozein programarentzat Gipuzkoako biztanleriaren % 30, Bizkaikoaren % 40 eta Arabakoaren % 60 euskara ezartzearen kontra egoteak.

Eta euskararen hegemonia? Gaztelania eguneroko ohizko hizkuntza bezala ikusiz euskarari hautapen pribatu eta indibidualeko statusa ematen dion gaztelau hegemoniaren aurrean, euskararen hegemonia ematen da: euskarari, gaztelaniaren ordeztu, Euskadiko biztanle guztiek eguneroko hizkuntza normala bezala mintzatu eta erabili beharreko statusa ematen diona eta,aldi berean, gaztelaniari hizkuntza ez-ofizial baten status partikularista eskaintzen diona, alegia.

	Araba	Bizkaia	Gipuzkoa
Gaztelaniaren hegemonia.....	41,4	21,7	21,5
Euskararen hegemonia.....	15,7	35,2	44,2

Elkarrekiko erabat kontrakoak diren bi jarrera agertzen zaizkigu hemen, eta horrek arrazoi ematen die euskararen egoera benetako gerra-egoera batekoa bezala definitzen dutenei. Bi taldeak behar hainbat indartsu dira kontrarioaren garaipena eragozteko eta, Bizkaian eta Gipuzkoan euskararen hegemoniaren aldekoak gehiago erlatiboa osatzen badute ere, guttiengo nabari bat dira Araban.

Epe luzerako helburu hauen argitan bakarrik balora daiteke, beraz, jadanik oraintxe bertan hasi beharko litzatekeen zenbait ekintza-programaren onarpena. Dagoeneko Eusko Jaurlaritzaren, Diputazioen edo beste Erakunde Publikoen aldetik martxan jarriak diren edo jar litezkeen zenbait ekintza-programari errebista egingo diogu orain.

Programak era askotarikoak dira, eta gauza batetan baino ez dira erkide, beren publikotasunean alegia, hau da, Komunitate Autonomoan euskararen presentzia soziala, publikoa eta ofiziala suposatzen dutela.

Euskararen benetako ofizialtasunari, beste edozein hizkuntza-renari bezalaxe bestalde, gehien laguntzen dion programetako bat, Administrazio Publikoan postu bat okupatzen duen, edo Administrazioaren ordezkari den pertsona orori, hots, Funtzionarioei hizkuntza horren ezagupena proposatzen dien programa da. Eta horixe da, aldi berean, programarik istilutsuenetariko bat ere.

Edar daitezke bi programazio desberdin, bata arinagoa, hemendik aurrera ez dadila har funtzionari-gorputzean euskara aisetasun batekin ezagutzen ez duen pertsonarik, eta bestea, gogoragoa: lehendik hor daudenei ez dakiela utz gorputz horretan segitzen, funtzionari bezala hizkuntza hori normal erabiltzeko gauza ez badira.

	Araba		Bizkaia		Gipuzkoa	
	A	D	A	D	A	D
— Funtzionario guztiak euskara ikastera behartu.....	55,5	2,47	67,7	18,7	64,2	17,2
— Funtzionario orori, sartu aurretik, euskararen ezagupena galdatu.....	51,5	32,2	54,4	25,7	68,2	15,2

Bigarren programa-pakete batek, eskolarizazioaren mundu zabal hori hartzen du, hasi haurrengandik eta larrienganaino, ikasleengandik eta irakasleenganaino, eskolumeengandik eskole-txetearaino.

Eskol programa bezala dei genezakeena ia erabat onartzen da, funtzionarioen aldetik izan ezik, zeren artean, gutxi gora behera % 40 arerio deklaratuak bait ziren.

Euskara eskolaren bidez berriro leheneratzeko programak ez du oztopo esanguratsurik aurkitzen, nahiz eta ez izan gutxieste-koa euskara eskol ordutegi eta gai-zerrendaren barruan obligaziozko bezala jartzearen kontrakoa den % 10 hori.

	Araba		Bizkaia		Gipuzkoa	
	A	D	A	D	A	D
— Euskara beharrezko ikasgai bezala ezarri ikastetxe guztietan .....	69,4	16,5	83,2	10,2	83,5	7,2
— Ikastetxe guztietako euskarazko klasea ordaindu .....	85,2	4,5	91,3	2,7	90,7	2,4
— Ikastolen sorkuntza sustatu .....	86,-	6,-	87,7	5,7	87,-	3,7
— Euskara-irakasleen prestakuntza .....	90,-	3,4	97,2	1,1	94,4	1,3
— Larrientzako ikastaldiak antolatu, doan .....	89,2	4,4	95,2	1,5	93,2	1,7

Hirugarren programa-bloke bat euskara zabaltzera jo behar lukeela dioena da, bai literatur lehiaketen bidez, bai bere alde publizitate instituzionala eginez. Guzti honi erants geniezaioke kaleen, herrien eta trafiko-seinaleen izendegi osoa euskaratzeko programa.

	Araba		Bizkaia		Gipuzkoa	
	A	D	A	D	A	D
— Euskarazko nobela-, ipuin- eta poesi sariak sortu .....	78,9	7,4	87,3	3,-	87,2	2,5
— Euskarari buruzko publizitate kanpainak antolatu .....	83,2	5,2	87,3	4,4	87,5	3,4
— Kale eta herrien izenak eta trafiko-seinaleak euskaraz ipini .....	49,2	25,9	63,7	16,5	64,4	14,2

Hemen garbi ikusten da bi onarpen-maila daudela programaren aurrean, haur/eskolumeena, alde batetik, eta larri/gizartearena, bestetik. Lehen mailari buruz, nabari da jendetza handi batek edo ia denek onartzen dutela. Bigarrenari buruz, ordea, hau da, funtzionalgoari euskara derrigorrez ezartzeari, ia % 25eraino irits daitekeen oposizio finko bat jartzen zaio, eta 15erainoko



talde bat, trafiko-seinaleak eta udalerriak eta kaleak euskaratzeari buruzkoari.

Eta, jakina, guzti horrek konklusio batetara eramaten du, hots, euskarak, gertakari sozial bezala, errekupeazio-fase bati ekin diola, arrakasta-maila desberdinak lortu dituela alegia, erdietsi nahi dituen pribatizazio/sozializazio-mailen funtzioan.

Euskarak lortu du jadanik mezuak trukatzeko hizkuntza moderno, hornitu eta funtzionala bezala onartua izateko maila. Laborategiko balio kultural bat izatetik hizkuntza bizi eta sozial bezala onartua izatera pasa da. Eta bere balio sinbolikoa dagoeneko ez da guttiengo ñimiño baten ondarea; aitzitik baizik, gaur egun baieztza genezake Komunitate Autonomoko ia biztanle guztiek onartzen dutela horrelaxe. Intelektual-mailan, euskara euskaldun guztien hizkuntza da jadanik.

Intelektualen munduak euskararen aldeko antzeko orokortasun eta unibertsaltasunezko jarrera-korronte bat eragin du. Euskararen superbizipenak, erabilerak eta sustapenak, euskal gizarte-bizitzako hizkuntza erreal eta ohizkoa bezala, ia herri osoaren laguntzarekin kontatzen du gaur egun.

Soberan ere ezaguna dugu eritzien munduaren eta jarrera pertsonalen munduaren artean dagoen erlazioa. Hain estua da erlazio hori, ze ez bait da erraz gertatzen batak eta besteak bereizten, eta ezta zeinek zeinengan eragiten duen ere. Egia esan, elkarren artekoa da eragin hori, eritziek jarrerak sortzen dituzte eta hauek, beren aldetik, funtsean baldintzatzen du haien mundua. Eta horixe bera gertatzen da euskararekin ere, ze hemen ere elkarren artean hertsiki erlazionatuak bait daude eritzien eta jarreraren bi munduok.

Izan ere, hain da estua erlazio hori, non gainditu egiten bait du eritzi desberdinen artean ematen dena. Gure kasu konkretuan, euskararekiko bost eritzitaraino banatu ditugu. Orain, eritzi hauen artean apenas dagoen inolako erlazorik; beraz, euskararentzako gerra-egoera bat dagoela (edo ez dagoela) erizteak ez du gordetzen inolako erlazorik euskara zientzi-munduko edozein mezu-tipo transmititzeko gauza dela eriztearekin, edo justu-justu horren kontrakoa eriztearekin. Berebat, euskararen manipulazio bat ematen dela uste izateak ez du esan nahi horregatik eta beste-

rik gabe euskarak euskal gizarte-bizitzan gero eta eragin handiagoa duenik.

Horrelako zerbait gertatzen da jarrerren munduan ere. Euskararen egoerarik bidezkoena bezala berorren diglosia marginala izango litzatekeela pentsatzen dutenek har dezakete euskararen errendizioaren aldeko edo kontrako jarrera. Euskarak hizkuntza bezala errestituzatzeko duen eskubidea defenditzen dutenek, berriaz, uler dezakete euskararen egoera diglosiko baterako edo berorren hegemoniarako eskubide bat bezala.

Aldiz, ez da horrela gertatzen jarrerren eta eritzien arteko erlazioarekin. Eta, ezinezkoa bada ere zeinek zertzen duen zein erabakitzea, ezin pentsa daiteke erlazio hori zalantzan jartzetik. Komunitate Autonomoko biztanleek euskarari buruz duten eritzijarrerren mundua zerbait gehiago ulertzeko bidea ematen digu horrek.

Euskara gaztelaniaren aurrean errenditzearen aldekoek, gehienbatean behintzat, euskara zientziek, fisikak edo filosofiak galdatzen dituzten bezain mezu konplexu eta modernoak komunikatzeko gauza ez den hizkuntza bat dela defenditzen dute; bigarren kategoriako hizkuntza bat dela, alegia. Hauek berek ukatu egiten dute euskara terrena irabazten ari dela, eta konbentzituak daude euskararen gaur eguneko itxurazko arrakasta hau lau txoriburuk sustaturiko moda iragankor bat besterik ez denaz. Euskararen superbizipenaren eta errestituzazioaren aldekoek, jakina, juxtu-juxtu horren kontrako azpimarratzen dute.

*Diglosiaren aldekoek*, hau da, euskararen superbizipena onartu eta beronen hedapena hiritar guztiek ezagutu eta erabilia izango litzatekeeneko egoera batera iristea, baina beti ere ospakizun ofizial eta publikoetarako gaztelaniari eskubidea erreserbatzen diotenenk, ukatu egiten dute euskara pertsegitua eta mespretxatua dela, edo gerra-egoeran aurkitzen dela. Ukatu egiten dute baita euskararen manipulazio bat dagoela ere, eta, errendizioaren aldekoak baino askoz maila baxuagoan bada ere, euskara gaztelania baino gutxiago dela pentsatzera jotzen dute.

Diglosia inola ere onartezinezko egoera duingabea dela dioten haiek, eta beraz zerbait gehiago galdatzen dutenek, euskarak mespretxatua jarraitzen duela pentsatzen dute gehienbatean; pertsegi-

tua dela eta, azken finean, gerra-egoeran aurkitzen dela gaztelaniak bezainbateko kategoria lortu nahiz, honek baino eskubide gehiago duenez gero Komunitate Autonomoaren eremuetan.

*Euskararen errekonkistaren aldekoek*, berriz, beste zeinahi hizkuntzak adinakoxe ahalmena ematen diote euskarari mezuak komunikatzeko, eta, beraz, gaztelaniaren hizkuntz kategoria bezainbatekoexaren jabe bezala ikusten dute euskara. Hauen ustez euskara benetako pertsekuzio eta zanpaketa sistematiko baten biktima da. Hauek berek errekonozitzen diote euskarari mendetan zehar irauteagatiko meritu historikoa eta, horretxegatik, gaztelaniak ez duen kultur balio bat eratxekitzen.

Lau balioztapen desberdin hertsiki erlazionatzen direla ematen du hemen euskararen aldeko eta kontrako jarreretan, eta dira: komunikazio modernoetarako gaitasunaren ukazioa, gaur eguneko errekupeazio-prozesuaren gutxiespena, euskara Euskal Herriarekin ez identifikatzea eta, azkenik, pertsekuzio- edo gerra-egoera orenen ukazioa.

Ikusten da baita, dirudienez, euskararekiko jarrera zenbat eta kontrakoagoa izan (errendizioaren aldekoena alegia), hainbat eta gehiago azpimarratzen dela ideia eta sentimendu modernoak transmititzeko euskararen gaitasunik eza. Eta, alderantziz, zenbat eta aldekoagoa izan euskararekiko jarrera, hainbat eta gehiago lehiatzen dira euskararen balio sinbolikoa eta pairatzen dituen eraso eta pertsekuzioa aditzera ematen.

Esan daiteke gauza bera kontrako zentzuan ere, hots, eritzi derberdin horiek jadanik seinalatu ditugun beste hainbat jarrerak baldintzapetuak daudela ematen duela. Orain, bai batzuek eta bai besteak, gizarte-estrukturen behinbetiko eraginpean aurkitzen dira. Estruktura honen bariabileak ere, bestalde, hala nola, adinak, sorlekuak, ikasketa-mailak, egonlekuak, etab., erabateko zerikusia dute euskarari buruz zer pentsatzen den edo zein status sozial eman nahi litzaiokeen erabakitzeke orduan.

Eta guzti hori euskarari buruz gehiengo batek duen definizio sozial baten barruan ikusi behar da, hau da, euskara, euskal herriaren funtsezko elementutzat aitortzen, merezi gabe eraso eta pertsegitua, airoso irteten ari dena eta etengabeko hedapenean eta errestituzio sozialean aurkitzen dena. Hala ere, definizio horrek

ez du ezabatzen guttiengo esanguratsu baten izatea, hots, euskarari hizkuntza bizi eta indartsu baten eskubidea ukatzen dioteneana, bati hizkuntza propioaren bizi-baliabideak bipilki ukatzeraino.

#### 4. EREMU GEOGRAFIKOA

Euskararen estrukturazko ahulezia nabarienteko bat, ez Euskal Herriaren muga historikoetara (hauek muga balitezke behintzat) ez egungo Komunitate Autonomoaren administratibo-politikoetara egokitzean datza.

Euskara gertakari sozial bezala zatikatua aurkitzearen faktore hurbilenak zerak dira: Esperientzia jeneralizatu baten ezina, programazioaren eta ekintza publikoen uniformetasunaren ezina, eta komunzki onartua den kontzientzia baten sustapenaren ezintasuna.

Nortasun historiko eta administratiboz diferentziatutako hiru Lurralde izateak, bestalde, lagundu egin du hizkuntz zatiketa hau. Eta zatiketa hori, hizkuntz egoera definitzean ezezik, euskararen aurrean hartu beharreko jarretetan eta estrategia linguistikoan agertzen da.

Araba eta Gipuzkoa alderatzean, berorietako oroimen kolektiboan eta euskararen ezagumenduan somatzen ditugun diferentziek pentsa arazi diezagukete hala moduzko aldeak topatuko ditugula Herrialde horietan jendeak euskararen bizitzaz erakus ditzakeen jarrera eta eritzietan ere. Desberdintasun hori benetakoa baino gehiago itxurazkoa dela aurkitzea izan daiteke lehen harridura. Hala eta guztiz ere Gipuzkoan euskara % 50k ulertzea eta Araban % 11k bakarrik egin ahal izatea, eta Gipuzkoan euskara lanean edo kalean mintzatzen entzutea eguneroko esperientzia den bitartean Araban oso gauza arraroa gertatzea, hizkuntza hau gaur egun aurkitzen den egoeraren definizioak ez du suposatzen hainbesteko desberdintasun nabaririk.

Euskararen superbizipena eta errestituzioa, bizkaitarrek eta batez ere gipuzkoarrek baino ezkortasun handixeagoarekin ikusten dute arabarrek.

	Akordioa (%)		
	Araba	Bizkaia	Gipuzkoa
— Ez ezerk ez inork eragotzi ahalko du euskararen superbizipena .....	72,7	83,7	83,-
— Ezinezkoa da euskara superbizi ahal izatea gaztelaniaren gerra eta saka handiogoaren aurrean.....	6,5	4,7	4,5
— Euskara gero eta jende gehiagok mintzatzen duela ematen du.....	1,5	3,5	3,-

Euskarak gaur eguneko egoeratik mezuen komunikazioko mekanismoa bezala duen izaerari buruz balioztatzerara pasatzen baldin bagara, lurraldeen arteko diferentziak, behin berriz, oso txikiak direla ikusiko dugu.

	Akordioa (%)		
	Araba	Bizkaia	Gipuzkoa
— Euskara hain pobrea da, ze gaztelaniari hitzak hartu behar bait dizkio maileguz.....	9,5	4,5	4,4
— Euskarak beste zeinahi hizkuntzak bezalaxe balio du, burura daitezkeen gai guztiez hitzegiteko .....	83,7	88,7	86,-

Lurraldeen arteko antza desagertu egiten da euskara azkenaldion hartzen ari den laguntza sozialaren explikazioaren zioak interpretatzeko orduan. Arabarren eritziz bizkaitar eta gipuzkoarrentzat baino areago, estrategia politikoak sustaturiko halako oportunitate politiko bati obeditzen dio arrakastak.

	Akordioa (%)		
	Araba	Bizkaia	Gipuzkoa
— Jende askok lehen kategoriako hiritartzat jo dezaten ikasten du euskara.....	23,7	21,2	10,7
— Euskararen alde dihardutenek bilatzen dutena, Euskadiren independentzia da .....	59,9	15,5	10,2
— Eusko Jaurilaritzak aitzakia bezala erabiltzen du euskara bertakoei lanpostu onenak emateko .....	30,2	20,9	10,2

Arabarren arteko talde handi batentzat, ez da mugimendu kultural bat, euskararen manipulazio politiko bat baizik, gerra politikoetan oinarritua, bestela beren laguntza emango ez lioketen pertsonak egoera hori aprobetxatu egiten dutelarik.

Euskararen errestaurazioko fenomenoaren ikusera politiko honetara ados, fenomeno hori Euskal Herriarekin identifikatzea onartzen duten arabarren talde urria ageri da, bizkaitarra eta areago gipuzkoarra funtsean desberdina gertatzen den bitartean.

	Akordioa (%)		
	Araba	Bizkaia	Gipuzkoa
— Euskal Herriak euskara galduko balu, ez litzateke jadanik herri diferentziatu bat izango .....	44,7	61,5	71,-

Arabarrentzat euskara sasiabertzaletasunezko problema bat da, eta gipuzkorrentzat oso besterik aldiz. Eta hori oztopo gertatzen da euskara hiru lurraldeetan aurkitzen deneko pertsekuzio —eta gerra— egoera ia era berdinean hauteman ahal izateko.

	Akordioa (%)		
	Araba	Bizkaia	Gipuzkoa
— Euskara oraindik gaur egun ere pertsegitua da alderdi zentralisten aldetik.....	53,2	68,7	62,4

Arabarrek, eta berebat gainerako Lurralde Historikoetako biztanleek ere, ez dute inola ere onartzen euskararen hizkuntz errendizioa.

Lurralde hauetan bezala, soilik % 5etik 10erainoko arabar talde batek parte hartzen du jarrera derrotista honetan, gaztelania menperatzailearen aurrean euskararen errendizioa onartuz edo erreklamatu.

	Akordioa (%)		
	Araba	Bizkaia	Gipuzkoa
— Euskarak amore eman behar du gaztelaniaren sakadaren aurrean .....	7,5	6,5	3,9

Aldiz, badago halako desberdintasun bat euskararen status sozialari buruz erizterakoan, nahiz eta inortxok ere ez duen nahi gaztelaniaren aurrean behinbetiko hil dadin. Diglosia, bai marginala eta bai orokorra, erkidegoa da Araban Bizkaian baino, eta azken honetan Gipuzkoan baino.

	Akordioa (%)		
	Araba	Bizkaia	Gipuzkoa
— Zentzugabekeria hutsa da euskara gaztelaniaren mailara jaso nahi izatea .....	15,4	10,9	11,2
— Gehiegikeria bat da euskara eskoletan haur guztiak ikas dezatela galdetzea .....	19,9	13,9	9,2
— Komunitate Autonomoan lan egiten duten funtzionari guztiak ikasi behar dute euskara .....	55,4	67,4	63,2

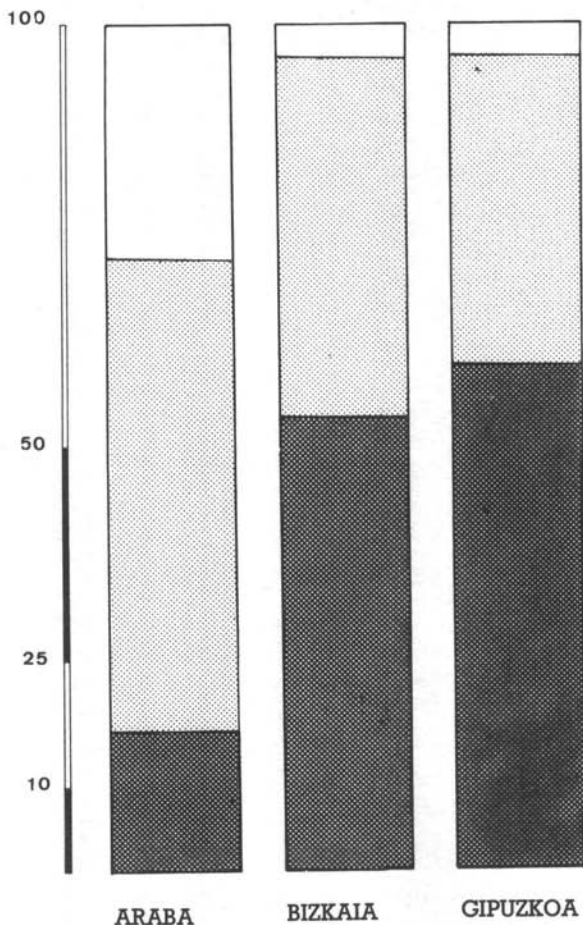
Alderantziz, Araban da euskararen hegemonia sozialeko egoera gutxien onartzen dena, horri baiezkorik handiena behin berriz Gipuzkoan ematen zaion bitartean.

*Nola gustatuko litzaizuke mintza dadin etorkizuneko Euskal Herri barruan?*

	Araba	Bizkaia	Gipuzkoa
— Euskaraz bakarrik .....	16,5	53,2	59,2
— Gaztelaniaz baino gehiago euskaraz .....			
— Berdin euskaraz eta gaztelaniaz .....	55,-	41,7	36,2
— Gaztelaniaz baino gutxiago euskaraz .....	27,9	4,5	4,5
— Gaztelaniaz bakarrik .....			

Esan daiteke, beraz, ondorio gisa eta oro har, euskararen definizio soziala berdinkidea dela bizkaitar eta gipuzkoarrentzat. Arabarrak horiekin batera datoz euskara gora doan gertakaria dela

## NOLA GUSTATUKO LITZAIZUKE MINTZA DADIN ETORKIZUNEKO EUSKAL HERRI BARRUAN?



GAZTELANIAZ BAINO GUTXIAGO EUSKARAZ



BERDIN EUSKARAZ ETA GAZTELANIAZ



GAZTELANIAZ BAINO GEHIAGO EUSKARAZ



eriztean, eta ezin hobeki hornitua gaur eguneko bizitzarako eta, oraindik, ere merezi gabeko pertsekuzioaren biktima dela uste izatean. Ez daude ados, ordea, euskararen gorakada horretan sarri askotan, xede politikoen atzetik doazen jukutria politiko batzuen emaitza dela erizterakoan. Euskarak, bizkaitarrentzat eta arabarrentzat bezala bestalde, komunikazio-balio pragmatiko berdina du, baina ez da hainbeste ikusia euskal herriaren sinbolo bezala eta, beraz, galera bezala, ez litzateke hizkuntz galera baino galera soziopolitikoago izango, bizkatarrek eta gipuzkoarrek nahiago lukeuten bezala.

Horrela, adosezintazun hauen emaitza besterik ez da arabarrek, bizkaitarrek eta gipuzkoarrek bezala, euskara gaztelaniaren aurrean ez errenditzea, baina, aitzitik, hauek baino errazago ematen diote inferioritateko egoera diglosiko iraunkor bat.

Eta definizio eta jarretako desakordio hauen emaitz bezala, gipuzkoarrek, bizkaitarrek eta arabarrek epe luzearako estrategia euskaltzale bati izendatzen dizkioten helburuetan diferentzia nabariak daude. Ia gipuzkoarretako erdiaren eritiziz, hemen egin beharreko politika, euskara Komunitate Autonomoan lehentasunez eta ohizko bezala erabiltzera bultzatuko lukeena izango litzateke. Politika hau bizkaitarren arteko heren batek bakarrik sostengatzen du eta arabarren artean, berriz, seiren batek besterik ez.

*Zein helburu proposatu beharko lituzke Euskal Herriak epe luzearako?*

	Akordioa (%)		
	Araba	Bizkaia	Gipuzkoa
— Abandonatu piskaka-piskaka.....			
— Ezein ere ez, utzi bere martxari jarraitzen..	4,-	2,-	1,1
— Hitzegiten dutenek ez dezatela gal lortu....			
— Nahi luketen guztiek ikas dezatela.....	37,4	19,7	20,4
— Denak ulertzeko gauza izan daitezela.....			
— Denak hitzegiteko gauza izan daitezela.....	42,7	42,9	34,2
— Denek ohizkoa bezala erabil dezatela gaztelaniaren ordez.....			
	15,7	35,2	44,2

Hiru Lurraldeek antzeko eran apoiatzen dute, errealitatean diglosiazko egoera bat besterik ez den elebitasuna. Arabarrak

diglosia marginalaren aldekoagoak diren bitartean, gipuzkoarrak euskararen hegemonia defendatzen dute.

Epe luzerako helburu orokorretatik programa konkretu eta berehalako aplikaziokoetara jaisten bagara, arabarren eta Komunitate Autonomoko gainerako biztanleen arteko adosezintasuna zabaldu egingen da, azken hauen arteko antza areagotuz, ondoko taula honetan ikus daitekeen bezala:

	Desakordioa (%)		
	Araba	Bizkaia	Gipuzkoa
— Funtzionari guztiak euskara ikastera behartu.....	24,7	18,7	17,2
— Euskara, asignatura bezala, obligaziozko bezala ezarri ikastetxe guztietan.....	16,5	10,2	7,2
— Euskaraz ipini kale eta herrien izenak eta trafikoko seinale guztiak.....	25,9	16,5	14,2

Arabarren arteko % 25erainoko bat euskarak eguneroko bizi-tzan presentzia soziala, publikoa eta ofiziala edukitzearen kontrako agertzen da: Gipuzkoan eta Bizkaian, aldiz, % 15eraino jaisten da kontrako jarrera hori.

Euskararen errendizioa, diglosia edo hegemonia, horra hor Lurralde Historikoen eremu geografiko-administratiboan azken batean afektatuak aurkitzen diren euskararen onarpen sozialaren hiru maila. Euskararen errendizioa errefusatu egiten da gehien-gehien aldetik eta hiru Lurraldeetako hiritarren arteko bereizketarik gabe. Diglosia, onartuagoa da arabarren aldetik, gipuzkoarren eta bizkaitarren aldetik baino, eta aldi berean haiek gutxiago errekonozitzen dute euskararen balio sinbolikoa, gaur egun bera errestauratzeko kanpainei intenzionalitate politikoko zergatiak egotzen zaizkion bitartean.

Gipuzkoarrak eta bizkaitarrak, beren eremu propioan ere oraindik guttiengo bat diren arren, euskararen hegemoniaren aldeko dira, intenzionalitate politiko oker bati ez baina, mezuak komunikatzeko eta integrazio sozialerako euskararen funtzionalitate bikoitz batekin lotuz.

## 5. Euskaldunen hizkuntza

Esan dugu: Komunitate Autonomoko biztanleria, identitate sozial eta talde-oroimen bereziak dituen hiru Lurraldetan banatzen da, hiru partizio administratibo-historikotan banatua. Baina banaketa horretaz gain, gaur egun bertakoen eta etorkinen arteko banaketa, etnikoa deituko genukeena, da nagusi.

Sobera ezaguna da Euskal Herria historikoki emigrante-sortzaile bat izan dela XIX mendearen bigarren erdialdera arte, indus-trigintzako prozesuak produkzio eta bizi-bideak errotik aldatu zituen arte alegia.

Orduz gero, urte haietan hasitako inmigrazio-pozesu azkar batek ehundaka mila pertsona erakartzen ditu, eta hauek beren egoitzak lurralde honetan finkatuz familiak eratzen dituzte beren seme-alabak jadanik Euskal Herriko bertakoak izango liratekeelarik. Etorkin-iturri horrek beteak ditu jadanik ehun urte, eta Komunitate Autonomoko biztanleriaren baitan funtsezko aldaketak gertatu dira bitarte horretan. Zeren oraindik oraintsu arte etengabekoa izan bait da etorri hori, petrolioaren krisialdi ekonomikoaren ondorioz azkenaldion gure ekonomiaren oinarriek jasan duten aldakuntza berri honetara arte, hain zuzen.

Inmigratio-prozesu hori hainbestearainokoa izan da, ze Komunitatetik kanpo jaiotako egoiliarrek % 43,5 suposatzen bait dute gaur egun Bizkaian, % 38 Gipuzkoan eta % 45,5 Araban. Eta bertako % 12 pertsona nagusi, beren aldetik, aintzinako etorkinen seme-alaba dira, eta hauei bertakoen bertako seme-alabak baina etorkinen ilobak direnak erantsi beharko litzaizkieke.

Paradoxa bada ere, «etorkin» hitzak argiago adierazten du populazio-multzo bat, «bertako» hitzak baino. Amando de Miguel soziologo espainolari hainbeste gustatzen zaion koantofreniara iritsi gabe, zeren % 100, % 75, % 50 etab. bertakoz hitzegin ohi bait du, Komunitateko biztanleak beren sorlekuaren funtzioan lau hiritar-tipotan banatzen dituen tipologia demografiko bat erabiliko dugu. Lau tipo hauetako bakoitza, beste hainbat gizarte-egoera kolektibo edo indibidualen errepresentatibo da.

— *Bertakoa, bertako eta bertakoaren umea (BBB)*: Bere gurasoak bezalaxe Euskal Herrian jaioa dugu pertsona hau, bere aitona-

monak ere Euskal Herrian jaioak ala kanpotik etorriak diren kontutan hartu gabe. Pertsona hauek, Euskal Herrian gutxienez berrogei urtetan finkatua dagoen famili enbor batenak dira, gerra zibilaren erreten historiko-traumatikoak ezartzen duen mugaz bestaldekoak, hain zuzen <sup>10</sup>.

- *Bertakoa, bertako eta etorkinaren umea (BBE)*: Bere familieren funtsezko parte bat behintzat (aita nahiz ama) jatorriz Euskal Herrikoa duen pertsona heldua. Gutxienez berrogei urterekin kontaktzen du Euskal familia bezala.
- *Bertakoa, etorkin eta etorkinaren umea (BEE)*: Euskal Herrian jaioa. Bere famili tradizioa, gutxienez, hogei urtetara iristen da, eta, kasu askotan, bikoiztu edo hirukoiztu egiten du urte-kopuru hori, bere gurasoen egoitz urteen funtzioan.
- *Etorkina, etorkin eta etorkinaren umea (EEE)* eta orobat kanpoan osatutako familia baten umea. Bere bertakotze-maila, bere adinaren eta Euskal Herrira iritsi-dataren pentzudan dago, egun bat bakarretik berrogeitahamar urtetara bitartean.

Nabarmenki bereizten diren lau tipo dira, bakoitza bere aldetik beste mila barietate txikiagorekin, baina oraingoz alde batera utziko ditugu hauek eta lehen lau horiek ordezkatzen dituzten lau kolektibo nagusiak aztertzeraz pasako gara.

Bi lehen tipoez, normalean «bertakotzat» eman ohi den populazioa osatzen dute: hirugarrenak, aldiz, emigratiozko soziologian «marginala» bezala definitzen den gizarte-tipoa osatzen du, bere finkapen afektibo-soziala bi leialtasun, bi kultura eta bi talde-oromenaren ertzetan egiten duelako. Eta laugarrenak, argi den bezala, *etorkinen* kolektibo generikoa eratzen du.

Ez da inoiz ere erori behar bertakoa euskalitzunarekin identifikatzeko errakuntzan, zeren oso portzentaia txikia osatzen bait dute euskara beren hizkuntza propioa bezala erabiltzen duten bertakoen semeen bertakoek. Egia baldin bada ere bertako euskaldunen eta etorkin euskaldunen arteko diferentzia sekulakoa dela, horrekin ezin gorde genezake beren ama-hizkuntza bera gaztelania eta ez euskara duten bertakoen portzentaia handia.

Kapitulu honetan bertako edo etorkin izatearen artean dagoen erlazioa eta euskarari ematen zaion definizioa aztertu nahi genituzke, beste batetarako utziz euskaldun edo erdaldun izatearen

artean dagoen erlazioa eta erdarari ematen zaion definizioaren azterketa. Orain aztertuko duguna, leialtasun etnikoa deitzera eman ohi dena da, leialtasun linguistikoarena geroko gero batetarako utziz.

Euskararen hedapen-uhina ez da geratzen bertakoek egiten duten bizitza-eremura mugatua. Etorkinek beren aldetik, horiek bezalaxe, egunetik egunera gero eta gehiago direla konstatatzen dute beren elkarrizketa arruntean euskara erabiltzen dutenak. Deneztat, inolako bereizkuntzarik gabe, euskara bere itxuratik atera eta alderdi guztietara zabaltzen hasi da.

Eta etorkina ez da bizi isolatua eta euskararen uhinetik at.

	Akordioa (%)			
	BBB	BBE	BEE	EEE
—Ez du ezerk ez inork eragotziko euskararen superbizipena .....	85	92	83	69
— Ezinezkoa da euskarak iraun ahal izatea gaztelaniaren indar eta saka handiagoaren aurrean...	3	3	8	11
— Euskaraz gero eta jende gehiagok hitzegiten duela ematen du .....	2	3	3	6

BBB = Bertakoa, bertako eta bertakoaren umea.

BBE = Bertakoa, bertako eta etorkiaren umea.

BEE = Bertakoa, etorki eta etorkinaren umea.

EEE = Etorkina, etorkin eta etorkinaren umea.

Lau talde nagusien artean hautematen den desberdintasun nabari bakarra, euskara baloratzekoan sortzen da. Etorkin askok frogatua dauka euskararen egungo saka, baina ez du onartu nahi beronen barruko bizitasuna. Euskal Herrian jaiotako biztanleen % 80 baino gehiagok, nahiz eta guraso etorkinen umeak izan, euskara menperaezina dela defendatzen dute, baina etorkinetako % 31k ukatu egiten diote indar hori.

Era berean etorkinak dira, beste gainerako hiru taldeen aldeantiz, euskarari gizarte-komunikaziorako gaitasun osoa ematea gehien kostatzen zaienak. Hauetako askoren baitan bizirik dirau oraindik ere eskola edo akademi mailakoa ez, baina famili eta nekazal mailakoa den harako estereotipo hark.

	Akordioa (%)			
	BBB	BBE	BEE	EEE
— Euskara hain pobrea da, non gaztelaniari mailaguz hitzak hartu behar bait dizkio .....	4	4	2	14
— Euskarak beste edozein hizkuntzak bezalaxe balio du pentsa daitezkeen gai guztietaz hitzegiteko .....	91	81	85	73

Etorkinek zailtasun handiagoak dituzte euskarari bere funtzio sinbolikoa aitortzeko. Etorkinen erdiek baino gutxiagok onartzen dute ez dagoela euskararik gabeko euskal herririk. Bertakoen bi herenek Euskal Herria euskararekin identifikatzea eta bata bestea gabe superbizitzeko ezintasuna onartzen duten bitartean, etorkinetako % 42 bakarrik dago ados horrekin.

	Akordioa (%)			
	BBB	BBE	BEE	EEE
— Euskal Herriak bere hizkuntza galduko balu, ez litzateke herri diferentziatu bat izango .....	64	65	57	42

Hirugarren desberdintasun batek ere aldentzen ditu bertakoak etorkinengandik, euskarari buruzko definizioari dagokionez. Bertakoen % 70k, bertako gurasoen umeek, euskara eraso eta pertsegitua ikusten dute. Aldiz, etorkinetako % 40k bakarrik aitortzen du pertsekuzio hori.

	Akordioa (%)			
	BBB	BBE	BEE	EEE
— Gaur oraindik eraso egiten diote euskarari Euskadin alderdi zentralistek .....	69	62	60	40

Hiru puntu hauen multzoak begien bistan jartzen digu zein handia den bertakoen eta etorkinen arteko aldea, duten euskarari buruzko ikuskeran. Bertakoentzat, berorietako % 70entzat, eus-

kara hizkuntza oso bat da, gainerako beste edozein bezalaxe; hizkuntza da berorretaz baliatuz mintzatzen den herriari identitatea ematen diona, eta herri horrek galdu egingo luke bere nortasuna hizkuntza hori uztean; hizkuntza garrantzitsua, herri honen superbizipena garrantzizko arazoa den hein berean; makurki eta me-rezi gabe pertsegitutako hizkuntza eta, konkretuki, heriotzaren mehatxupearan dagoena, gaztelaniarekiko burruka ezberdin ba-tengatik.

Etorkinek, aldiz, oso beste era bateko ikusera mantentzen dute. Euskarari ez dio inork erasotzen ez heriotz mehatxurik egi-ten, eta hilkko balitz ere, horregatik ez litzateke suntsituko euskal herria.

Bi multzo hauen artean, bitarteko taldeen desberdintasun arin batzuekin, desakordio sakon bat ematen da, euskararen etorkizu-nerako estrategia eta helburuak finkatzeko orduan, berriro ere argi aski hautematen diren desberdintasunak alegia.

Bertakoen eta etorkinen arteko desberdintasun hori areagotu egiten da, ezartzen diren helburu konketruak euskararen hegemo-niaren aldekoago diren neurrian.

	Akordioa (%)			
	BBB	BBE	BEE	EEE
— Euskarak amore eman behar du gaztelaniaren gorakadaren aurrean.....	3	5	6	15
— Gehiegikeria bat da haur guztiak eskolan eus-kara ikas dezatela galdatzea.....	11	12	11	27
— Zentzurik gabeko gogo bat litzateke euskara gaztelaniaren mailara jaso nahi izatea .....	8	9	15	27

Azken batean, bertakoek etorkizunean epe luzerako helburu bezala jartzen dutena, euskararen hegemonia soziala da. Etorki-nak, beren aldetik, hegemonia horren kontra daude argi eta garbi. Desakordio sakon horren azken agiri bezala, bada, ondoko taula hau aurkezten dugu:

*Nola gustatuko litzazuke mintza dadin etorkizunean  
Euskal Herrian?*

	Akordioa (%)			
	BBB	BBE	BEE	EEE
— Euskaraz bakarrik .....	59	46	36	16
— Euskaraz gaztelaniaz baino gehiago .....				
— Berdin euskaraz eta gaztelaniaz.....	36	47	56	64
— Gaztelaniaz bakarrik .....	5	6	8	20
— Gaztelaniaz euskaraz baino gehiago.....				

Gaztelaniaren hegemonia argi eta garbi defendatzen du biztanleriaren % 20 batek, eta horri bertakoen % 5 erkin bat elkartzten zaio. Euskararen hegemonia, aldiz, bertako biztanleriaren % 60ko batek defendatzen du, hauei ere populazio etorkinaren % 16 atxekitzen zaielarik. Elebitasunak, azkenik —bi hizkuntzen berdintasun hipotetiko baten alde bait dago—, elkarrekiko bolumen berdintsuko bi bloke kontrajarritan banatzen du lau taldeotako jendea. Bertakoena, gehienbatean euskararen hegemoniaren aldeko direnena, eta etorkinena, gehienbatean elebitasunaren aldeko dena.

Ez du lau talde horietako ezeinek, bere gehiengoan, euskararen diglosia marginalerako errendizioaren alde egiten. Etorkinen artean edo guraso etorkinen bertako seme-alaben artean bakarrik defendatzen da, gehiengoz, elebitasuna.

## 6. Euskararen gordailuzainak

Komunitate Autonomoko biztanleak beren egoitzaren eremu geografikotik at, lau hizkuntz bloke handitan banatuak aurkitzen dira.

- 1) Kanpotik etorriak, hau da, komunitate euskaldunari zeharo arrotz zaizkion tradizioetatik Komunitate Autonomora etorriak.
- 2) Komunitate Autonomoan bertakoak izanik beren asaben onda-



rea —hurbilxeagoa batzuentzat eta urrutixeagoa besteentzat—, hau da, euskararen herentzia kulturala galdu dutenak. Bi gizarte-talde hauek, *Etorकिनenak* eta *Deseredatuena*k, Komunitate hone-tako biztanleriaren ia % 70ko gehiengo sendo bat osatzen dute, gorago jasoa geratu den bezala, eta gaur eguneko gaztelaniaren he-gemoniazko estruktura soziolinguistikoa osatzen dute.

Gaztelaniatzko geografia honen parte bat, oso txikia oraindik, euskararen aberrira itzuli da. Euskaldun berriak deituriko hiz-kuntz «*aberriratu*» hauek, ez dute osatzen oraindik Komunitate Autonomoko biztanleria osoaren % 3 xume bat besterik. Hala ere, duten idiosinkrasia linguistikoa berezi egiten ditu Komunitatea-ren gainerakotik, horien estudio-maila, sorlekua, beren familie-tako hizkuntz markoa, adin-kohorte, eta bezalako hain zirt edo zarteko parametro sozialetan ongi baino hobeto diferentziaturiko gizarte-talde bat osatzen dutelako. Euskarara beren kabuz aberrir-atze hori, estrukturazko eta estrukturaz gaineko elementu-zerrenda oso baten eraginez gertatu da eta, aldi berean, elementu-zerrenda horrek, Etorकिनen eta Deseredatuena gaztelaniatzko Ko-munitatearen jatorrizko taldetik argi eta garbi bereizten dituen eritzi- eta jarrera-mundu linguistiko oso bat desarroilatzen du eus-kaldun berrion baitan.

Azkenik, Komunitateko biztanleriaren % 27ra iristen den gu-txiengo mardul batek, euskal erreserba esango genukeena osatzen du. Euskararen gordailuzainak ditugu hauek, Euskal Herriko tra-dizio linguistiko-historikoaren *Oinordekoak*.

Talde guzti hauek, inolako bereizkuntzarik gabe onartzen dute

	Akordioa			Desakordioa		
	Z	B	E	Z	B	E
— Euskaraz gero eta jende gehiagok egiten duela ematen du.....	94	92	89	6	8	11
— Ezinezkoa da euskara superbizi ahal izatea..	1	1	9	99	99	91
— Ez du ezerk ez inork eragotziko euskararen superbizitza.....	90	89	76	10	11	24

Z = Zaharrak; B = Berriak; E = Erdaldunak

euskararen gorakadako gertakari soziala; halaberean, gaztelaniaren oldar abailgarriari arrakasta osoarekin eutsi eta superbizitzeko ahalmena ere; baina Oinordekoak dira, hau da, euskaldunzahar-  
rrak, «*euskararen superbizitza ez ezerk ez inork eragotzi ahalko dueneko*» etsipena eta jarrera irmoa maizenik hartzen dutenak.

Zerbait handixeagoak badira ere, antzeko desberdintasunak ematen dira euskararen funtzio pragmatikoa onartzeko orduan ere. Euskara, bai euskaldunzaharrentzat eta bai berrientzat, ez da soilik gorakadan doan eta gizartearen superbizitzeko gai den hizkuntza bat, aitzitik, mezuen elkarbizitzarako eta truke sozialerako ezinobeto hornitua dagoen hizkuntza baizik.

	Akordioa			Desakordioa		
	Z	B	E	Z	B	E
— Euskarak beste edozein hizkuntzak bezalaxe balio du pentsa daitezkeen gai guztietaz hitzegiteko.....	96	95	79	4	5	21
— Euskara ahin pobrea da, non gaztelaniari maileguz hitzak hartu behar bait dizkio.....	99	98	90	6	8	11

Erdaldunen artean bakarrik aurkitzen da talde bat (biztanleriaren bosten bat eta laurden baten artean dabil), euskarari bai egungo errestaurazio sozialerako eta bai etorkizunean gaztelaniaren pareko jartzeko, biak batera, ahalmena ukatzen diona.

Eta desakordio horiek areagotu baino ez dira egiten euskararen leheneratze sozial honetako motibazio indibidualak eta kolektiboak interpretatzeko orduan.

Bestaldetik, ez dira hiritar gutxi euskararen arrakasta soziala, prestutasun sozialaren birkonkista dinamikoaren emaitz bat baino gehiago, bere «manipulazio» sozialaren fruitu izan dela pentsatzen dutenak. Batzuentzat, izan ere, euskara nepotismo-arma bat besterik ez litzateke, Eusko Jaurlaritzak bertakoen eta etorkinen artean bereizkeria soziala egiteko mekanismo bezala erabiltzen duena; eta, besteentzat, aldiz, euskara hauteskunde-arrazoi hutsengatik pertsegitua gertatzen da.

	Akordioa			Desakordioa		
	Z	B	E	Z	B	E
— Eusko Jaurlaritzak aitzakia bezala erabiltzen du euskara lanposturik onenak bertakoei emateko .....	22	30	50	78	70	50

Errotibazio politikoa, linguistikoa baino gehiago, gizabanako-mailan, hau da euskara gizabanakoek beren aldetik eta probetxutan «erabiltzea», frankoz hedapen mugatuagoarekin ezagutzen da, baina erdaldunak dira orain ere euskararen erabilera interesatua sarrigi azpimarratzen dutenak.

	Akordioa			Desakordioa		
	Z	B	E	Z	B	E
— Gaur egun euskara defendatzen edo estudiatzen duen jende gehienak, utzi egingo luke egoera politikoa aldatuko balitz.....	16	25	37	84	75	63
— Euskararen alde dihardutenek benetan nahi dutena, Euskadiren independentzia da .....	26	37	41	74	63	59
— Euskara ikasten ari den jende askok, lanpostu hobe bat hartzeko itxaropenarekin bakarrik egiten du.....	31	42	54	69	58	46
— Euskara jakiteagatik ez baduzu gehiago kobratuko, ez du merezi ikasteak.....	1	9	18	99	91	82

Euskara bere dimentsio laboralean hain nabarmenki erabiltzeak ez du esan nahi haren gainerako balioen ezagupena galtzen duenik, hori argi aski gertatu bait da hizkuntzaren balio sozialaren ukazioarekin sortutako desakordio masiboan.

Jendeak onartzen du, egia esan, asko direla euskara abagadune ekonomiko bat bezala «erabiltzen» dutenak, baina ez du onartzen abagadune horren suntsipenak hizkuntzaren abandonua justifika dezakeenik.

Nortzuk, azken batean, eta zergatik ikasten dute euskara?

Nortzuk defendatzen dute, eta sustatzen, populazioaren ustez, oro har?

	Akordioa			Desakordioa		
	Z	B	E	Z	B	E
— Euskararen superbizipena edo iraupena lau txoribururi bakarrik axola zaio .....	8	4	3	92	96	97
— Jende askoren gaur eguneko euskararen aldeko ardura erreakzio arrazista bat besterik ez da .....	9	12	29	91	88	71
— Jende asko egun euskara ikasten ari bada, lehen kategoriako euskaldun kontsidera dezaten da .....	21	27	39	79	73	61
— Jende askoren gaur eguneko euskararen aldeko ardura benetakoa eta desinteresatua da .....	88	85	76	12	15	24

Argi dago biztanleriaren mespretxaezinezko sektore batek, Komunitate Autonomoko egungo kojuntura sozio-politikoari egozten diola euskararen arrakasta soziala; euskara egoeraren kuttuna dela eta sustapen sozialerako palanka bat, aldi berean. Haatik, ukatu egiten da, oro har, euskara aitzakia politiko bat, justifikaezinezko arrazismo baten leherketa edo fanatiko-talde burugabe baten apeta denik.

Euskara prestutasun sozial baten ikurra eta sustapen sozio-ekonomikorako giltza bilakatu da, Komunitateak gozatzen duen egoera sozio-ekonomiko berriaren fruitu, inondik ere, hein handi batetan bederen. Baina, aldi berean, pertsona hauen beren eritziz, anbizio politiko edo ekonomiko, arribismo sozial edo fanatismo itsurik gabeko pertsona-talde batek defendatzen eta laguntzen jarraituko du euskara.

Hala eta guztiz ere, nola erakundeen aldetik hala gizabanakoen aldetik, nola politikoki, hala ekonomiko eta sozialki manipulatu eta erabilia den tesia, euskaldunen taldea baino frankoz handiago gertatzen den erdaldun-talde batek defendatua jarraitzen du.

Bi kolektiboon arteko desberdintasunak soberan adierazkorrak

dira. Sistemaz, eta estudiantutako aspektu edo mailatik aparte, euskaldunzahar gehien-gehienek euskararen berezko balioengatik defendatzen dute hizkuntza hori, eta ez hainbeste kojunturalki eskain ditzakeen abagadune sozialen edo politikoengatik. Erdaldunak, ostera, ehuneko hogeituz puntuz aldentzen dira tesi honetatik beretik.

Euskararen manipulazioari buruzko tesiaren aldeko edo kontrako portzentaietan ematen den hogeituz puntuko urruntasun horrek ongi aski isladatu bide du euskara Komunitatearen elementu identifikatzaile bezala baloratzeari buruzko desakordio sakon hori. Euskara mezuak transmititzeko balio «pragmatiko» bezala onartzeari buruz halako desakordiorik apenas ematen den bitartean, balio sinbolikoari eta probokatzen duen enpatia-antipatiari buruzko diferentziak sobera nabarmenak dira bi taldeon artean, euskadun berriak beti ere bi kolektiboon arteko erdibidean geratzen direlarik.

Aski dugu, tesi hau bermatzeko, hiru kolektibo hauen artean euskara Euskal Herriarentzat balio sinboliko indetifikatzaile bat den ala ezari buruz ematen diren diferentziak frogatzearekin

	Akordioa			Desakordioa		
	Z	B	E	Z	B	E
— Euskal Herriak bere hizkuntza galduko balu, ez litzateke herri diferentziatu bat izango .....	76	70	47	24	30	53

Erdaldunen erdiak baino gehiagorentzat, euskararen galerak inolako tragedia etnikorik suposatzen ez duen bitartean, euskaldunzaharren % 75 baino gehiagorentzat, ez gehiago eta ez gutxiago, euskaldunak herri diferentziatu bezala suntsitzea litzateke hori.

Horrelaxe explikatzen da Oinordeko, Aberriratu eta Etorkin-Deseredatu bezala izendatu ditugun Komunitate Autonomoko biztaleen arteko hiru talde hauek euskararen egoerari buruz ematen duten definizio desberdina.

	Akordioa			Desakordioa		
	Z	B	E	Z	B	E
— Oraindik egun ere euskarari eraso egiten zaio alderdi zentralisten aldetik.....	82	69	49	18	31	51
— Euskadin hil ala biziko gerra dago euskararen eta gaztelaniaren artean .....	53	37	26	47	63	74

Euskararen Oinordekoek, euskaldunzaharrek, mehatxatuak ikusten dituzte euskararen funtzio sinbolikoa eta Euskal Komunitatearentzat berorrek suposatzen duen indar integratzailea. Euskararen suntsipena ez da halabeharrezkoa eta ustekabekoa, euskararen superbizipena —eta berarekin Euskal Herriarena— mehatxatzen duen hizkuntz ataka batetara eraman duen estrategia baten fruitua baizik.

«Aberriratu» euskaldunberriek eta, batez ere, erdaldunek, beren gehiengo handi batetan, ez dute jasaten euskararen Oinordeko sozialek pairatzen duten estuasun sozial hori. Areago oraindik, ez dute uste ezta euskararen bizia arriskuan dagoenik, ez euskararen eta gaztelaniaren artean hil ala biziko erronka dagoenik ere; eta are gutxiago uste dute euskarak, euskalduntasunaren ikur bezala, bere lehengo nagusitasunera itzuli beharrez errestaurazio eta normalizazio sozialeko prozesu bati ekin behar dionik.

Hementxe sakon-zabaltzen dira, hain zuzen, jadanik handiak ziren desakordioak, bi programa-mundu zeharo kontrajarriak markatzerainoxe. Ikus dezagun zein diren programa-desberdintasun horiek eta zein den berorien irispidea.

Has gaitezen, lehenengo, euskararen eskola-programatik.

	Akordioa			Desakordioa		
	Z	B	E	Z	B	E
— Gehiegikeria bat da haur guztiek eskolan euskara ikas dezatela galdatzea.....	10	16	31	90	84	69
— Euskara gai bezala obligaziozko jarri, Irakaskuntzako Zentru guztietan .....	95	87	69	5	13	31
— Ikastola berriak ireki.....	92	90	83	8	10	17

Hemendik bertatik hasten da nabaritzen, gutxiengo batena izanda ere, biztanleria erdaldunaren baitan abarotzen den eta euskararentzat argiro diglosia marginaleko egoera defendatzen duen eritzi-bloke bat. Euskaldunen arteko % 5 edo 10eko batek baka-rrik ikusten baldin badu gehiegizkoa eta alferrikakoa euskara gaztelaniarekin parekatzea eskola-mailan, portzentaia hori % 30etik gora igotzen da erdaldunen artean. Eskola, jende honen ustez, gaztelaniaren feudoa da eta halaxe izaten jarraitu behar du gainera.

Eta desakordio hori ez da puntu honetan baino txikiagoa euskarak erakundeen eremu ofizialean izan behar duen presentziari buruzkoan, hau da, funtzionalgo publikoaren baitan izan behar duen presentziari buruzko puntuan.

	Akordioa			Desakordioa		
	Z	B	E	Z	B	E
— Komunitate Autonomoan lanegiten duten funtzionari guztiek, orobat Madrilen menpean daudenek ere, euskara ikastera obligatuak egon behar lukete .....	82	70	50	10	30	50
— Jadanik euskal funtzionari diren guztiak euskara ikastera obligatu .....	83	74	49	17	26	51

Euskararen normalizazioaren aldekoek % 80tik gorako taldea osatzen dute euskaldunzaharren artean eta, aldiz, apenas iristen diren % 50era erdaldunen artean. Azken hauen arabera euskara ezin daiteke izan hizkuntza ofizial eta are gutxiago, hizkuntza «ofiziala». Diglosia marginalak, edo, berdin dena, gaztelaniaren hegemoniak arau izanez jarraitzen du hauen artean.

Euskarara Aberriratuak —euskaldunberriak—, euskal altxorren Oinordekoenganaino iristen ez badira ere, hurbildu egiten zaizkie hauei.

Erreferentzi markoa oraindik gehiago jeneralizatzen baldin badugu eta estrategia bezala bi hizkuntzen artean zeinek ezarri behar duen bere hegemonia, edo orekako elkarkonponbide batera etsiak egon behar dutela erabakitzen, berriro ere berehalaxe sortzen da desakordio sakona euskararen Oinordekoen, Aberriratuena eta Deseredatuena artean.

*Zein helburu bilatu behar ditu Euskal Herriak epe luzera?*

	Z	B	E
— Abandonatu piskana piskana.....	—	2	3
— Ezein ere ez: utzi bere bideari jarrai dakion .....			
— <i>Mintzatzen direnek ez diezaiotela mintzatzeari utzi ...</i>	14	30	56
— <i>Nahi duten guztiak ikas dezatela lortu.....</i>			
— <i>Euskadiko biztanle guztiak gutxienez ulertzeko gai izan daitezela lortu.....</i>	24	27	26
— <i>Euskadiko biztanle guztiak gaztelaniaz bezain ongi mintzatzeko gai izan daitezela lortu.....</i>			
— <i>Euskadiko biztanle guztiak gaztelaniaren ordeztu eguneroko eta obizko hizkuntza bezala erabil dezatela lortu .....</i>	62	42	14
	100	100	100

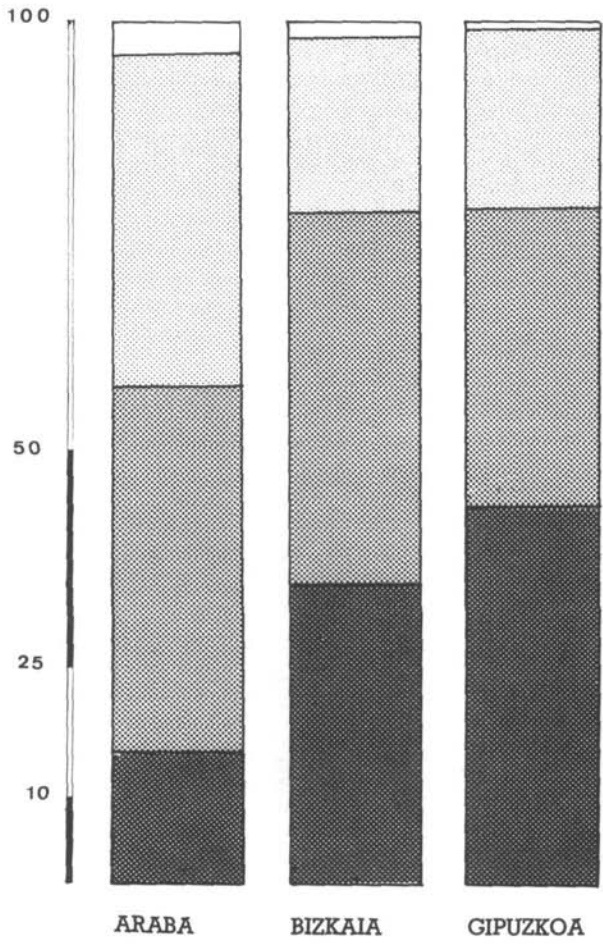
Euskararen errendizioa, hots, euskal glotazidioa, ez du inor-txok ere desirutzen. Euskarak superbizi egin behar du. Gaztelaniari erabateko hegemonia ematearren, euskararen barruti soziala, nola bere hedapenean hala intentsitatean eta prestutasun sozialean, diglosia marginalera zokoratzen duen jarrera, erdaldunen artean, biztanleriaren % 56ra iristen da.

Elebitasunaren kolorepean gaztelaniari oraindik ere halako lehentasun bat ematen dion diglosia simple hau, erdaldunetako % 26k, euskaldunberrietako % 27k eta euskaldunzaharretako % 24ek defendatzen du. Hiru kolektiboetako bakoitzetik laurden bat hartzen duen maila honetan bakarrik iristen dira euskararen status soziala finkatzeko akordiora.

Euskararen hegemonia bete-betea ukatua da, % 14 bat izan ezik, erdaldunen taldearen aldetik; euskaldunberrien taldea, berriaz, ia bi zati berdinetan banatzen da, eta euskaldun gehienak euskararen hegemoniaren alde agertzen dira. Euskaldunzaharren taldearen tesia argi askia da: euskaldunen hizkuntza euskara da, eta ez gaztelania.



**ZEIN HELBURU PROPOSATU BEHARKO LITUZKE EUSKAL HERRIAK EPE LUZERAKO?**



- BAZTERTZEA
- EZAGUTZEA
- ◐ KONTSERBATZEA
- ◑ ERABILTZEA

Beraz, behin betiko finkatua geratzen da euskararen definizio soziala etorkizuneko programa bezala, bat-bera hizkuntza horretakoa zenbateraino denaren funtzioan noski. Euskaldun hiztunek, hau da, euskararen oinordekoek, eutsi egin nahi diote euskarari, errestauratu eta Komunitate Autonomoko hizkuntza bezala finkatu nahi dute.

*Nola gustatuko litzaizuke zuri etorkizun batetan Euskal Herriaren barruan mintza dadin, euskaraz ala gaztelaniaz?*

	Z	B	E
— Euskaraz bakarrik.....	79	63	26
— Gaztelaniaz baino gehiago euskaraz .....			
— Era berdinean euskaraz eta gaztelaniaz .....	21	36	58
— Gaztelaniaz baino gutxiago euskaraz .....	—	1	15
— Gaztelaniaz bakarrik.....			

Leialtasunen problema batekin aurkitzen gara hemen: tradizio euskaldunaren oinordekoek eta aberriratuak gaztelaniaren erbeste egipziarra eta euskararen aberrirako itzulera defendatzen duten bitartean, erdaldunek gaztelaniaren hegemonia historikoari beren leialtasuna aitortzen diote. Gerra, beraz, horrela edo beste era batera errekonozitu, badago. Eta benetako hizkuntz gerra bat da, ezpairik gabe.

<sup>1</sup> Euskararen egoera sozialari buruzko definizioaren moldaketa honen oinarria, Komunitate Autonomoko biztanleriak hizkuntza honetaz dituen eritzi eta jarrerak dira: honetarako egin genuen sondaketan jaso genituen, ikerlanaren sarreran adierazi dugunez.

<sup>2</sup> ORTIZ ALFAU, Angel M.: «Amado Nervo y el Euskera». *El Correo Español* egunkarian, 1982-XII-21.

<sup>3</sup> Harrigarria bada ere oraindik amaitu ez den polemika zahar honek behartu zituen Bizkaiko Jaurerriko Batzarre Nagusiak, XVI. mendean jadanik, Andrés de Poza lizentziatu urduñarrari euskararen defentsa egin zezan ofizialki eskatzera; eta hark *De la Antigua Lengua, Población y Comarcas de las Españas* idazlan entzute-tsua sortuko zuen, Bilbon argitaratua 1587an.

<sup>4</sup> Zientziak lurra jan dio mitologiari, eta, tubalismo mitikoari euskararen aintzinasun prehistorikoari buruzko *historilari eta adituen komentzimendu orokorra* jarraitu zaio. Uste hau berehala iragazi da herri-pentsaerara, balentria eta «marka» historikotzat hartuz, eta urgulu sozial kolektiboaren okasio bihurtu da.

<sup>5</sup> Ez da hau unerik egokiena, identifikazio kolektibo hori eragiten duten indar sozialak esplikatzen saiatzeko; are gutxiago, edozein hizkuntzaren ahaltasun politikoa zehazteko. Hizkuntzaren teoria politiko oso bat eratu beharko litzateke, euskararen kasuan proportzio erraldoiak dituena. Hurbilpen labur bat, Euskaltzaindiaren *Euskararen Liburu Zuria*-n aurki daiteke, edo F. Krutwig-en *Vasconia*-n.

<sup>6</sup> Askok, totem eta mitoa pentsaera primitibo eta prezientifikoarekin berdinduz, konnotazio pejorativo eta erdeinagarriz ikusten ditu prozesu hauek. (Gure artean, Antonio Tovar eta Juan Aranzadi dirateke honen azken ordezkariak). Oinarrizko sozial garaikide-urrekoak erabat aldatuko direla sinesten zuten XIX. mendeko positibisten euforia likidazionistaren jarraipen eta berritzaile dira planteamendu hauek. Ez dago azpimarratu beharrik nolako oker historikoa den optimismo industrialaren zientifiko hauena eta nolako zuzenketak ezarri dizkioten soziologoen eta historiaren filosofoek tesi haien simplekeriari.

<sup>7</sup> Ik. honetaz datu zehatzagoak geroago, «Eremu geografikoa» atalean.

<sup>8</sup> Haatik, Azterketa Faktorialari esker, laburbildu ahal izan dira oinarrizko dimentsio-kopuru hain murriztera euskaldunek euskarari buruz dituzten eritzien alderdi ugariak.

<sup>9</sup> Bereizi egiten ditugu, alde batetik, elebitasuna eta euskararen hegemonia estrategia bezala harturik eta, bestetik, diglosia eta hegemonia soilak; euskararen jarbariaz ari garenean, epe luzeko helburuez mintzo gara.

<sup>10</sup> Kontutan hartu behar da, lan honen oinarrizko inkesta 18 urtetik gorako pertsonen artean bakarrik egin zela.